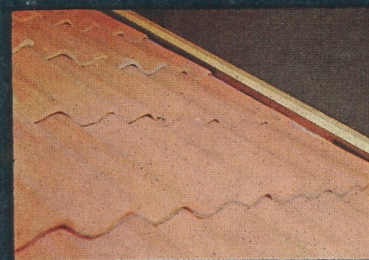

TEGEL **TEGEL**

1 1964

TEG

FÄRGAD GULLEX

nyhet – som ger genomfärgad fog i ett arbetsmoment

Som ett resultat av forskningen inom Gullhögens Bruk, introduceras nu Färgad Gullex — ett bindemedel av murcementtyp, anpassat i färg till de nu vanligast förekommande tegelfärgerna.

Vid murning med Färgat Gullex-bruk erhålles en genomfärgad fog i ett enda arbetsmoment. Denna fog har hög kvalitet genom att fogningen utföres i samband med murningen. Färgad Gullex är arbetsbesparande och därmed kostnads-sänkande.

Färgskalan omfattar 10 nyanser, vilka skapar nya möjligheter att ge fasaden en personlig och estetiskt tilltalande karaktär. Färgad Gullex i blandningsförhållandena 1 : 4, motsvarar bruk i kvalitetsgrupp B, enligt BABS 1960. Levereras i 25-kg säckar.

Rekvirera Färg-guide med exakta färgprover

GULLHÖGENS BRUK

Skövde tel. 0500/106 20 Stockholm tel. 08/520 905 Göteborg tel. 031/20 00 30 Sundsvall tel. 060/15 87 78

TEGELBRUK ANSLUTNA TILL SVERIGES TEGELINDUSTRIFÖRENING

Fr=rött fasadtegel, Fg=gult fasadtegel, Frg=rött och gult fasadtegel, M=murtegel,

R=dräneringsrör, S=spiktegel, T=taktegel, Tg=gult taktegel

MALMÖHUS LÄN

AB Bara Tegelbruk¹
Bara, tel. Malmö (040) 44 71 84, 44 71 85 Fg, M
Borgeby Tegelbruk¹
Flädie, tel. Lund (0412) 390 04, 391 02 M, R
AB Försökstegelbruket¹
Svedala, tel. Malmö (040) 40 11 40 Fr, M, T
Högs Tegelbruk AB¹
Fjellievägen 24 A, Lund, tel. (0412)
212 00, 213 00 (Hög, Löddeköpinge) .. Fg, M
AB Kaniks Tegelfabrik¹
Flädie, tel. Lund (0412) 470 24 Fgr, M
AB Lomma Tegelfabrik¹
Prästbergavägen 41 A, Lomma, tel.
Malmö (040) 46 20 02, 46 20 04 Fg, M
Minnesberg Tegelbruks AB¹
Minnesberg, Svedala, tel. Malmö (040)
48 52 40, 48 52 50, 48 52 55 Fgr, M
Rögle Tegelbruk
AB P. Olsson & Co, Hålsingborg, tel.
(042) 207 50 (Rögle) Fg, M
AB Skurups Tegelbruk¹
Skurup, tel. Ystad (0411) 402 86, 406 25 Fgr, M
Strandnäs Tegelbruk
Glumslöv, tel. (0418) 700 50 Fg, M
Tjuströps Tegelbruks AB
Br. Edstrand AB, Malmö, tel. (040)
93 41 00 (Skabersjö) Fg, M
Weberöds Nya Tegelbruks AB¹
Veberöd, tel. (0412) 804 50 Fr, M, R, T
AB Webmarks Tegelintrassenter¹
Veberöd, tel. (0412) 804 50 Fr, M, R, T
Ostra Grevie Tegelbruk AB¹
Ostra Grevie, tel. Malmö (040) 48 70 06
48 73 72 Fgr, M

KRISTIANSTADS LÄN

Hyllinge Fasadtegelbruk
Hyllinge, tel. Hålsingborg (042) 750 13,
752 13 Fr, M
Klippans Tegelbruks AB
Storgat. 34, Klippan, tel. (0435) 100 65 Fr, M, R
Ler- & Tegelindustri AB Hercules
Kristianstad, tel. (044) 280 48 Fr, M, R, T
Simrishamns Nya Tegelbruks AB
Simrishamn, tel. (0414) 100 20 Fg, M, R, Tg
AB Ugerups Tegelbruk
Baltzargatan 25, Malmö 1, tel. (040)
252 34 (Gårds Köpinge) Fg, M
Önnestads Tegelbruks AB
Kristianstad, tel. (044) 280 48
(Önnestad) Fr, M

BLEKINGE LÄN

Jannebergs Tegelbruk
Karlshamn, tel. 108 87 M, R

HALLANDS LÄN

AB Fajans Tegelbruk
Box 5, Falkenberg, tel. (0346) 101 17,
102 77 Fr, M, R
Falkenbergs Tegelbruks AB
Tegelbruksvägen 15, Falkenberg, tel.
(0346) 100 48 Fr, M, R
Sennans Tegelbruk
AB P. Olsson & Co, Hålsingborg, tel.
(042) 207 50 (Sennan) Fr, M
Slottsmöllans Tegelbruk
Halmstad, tel. (035) 180 54 Fr
Tjärby Tegelbruks AB
Genevad, tel. (0430) 700 10 Fr, M, R
Trönninge Tegelbruks AB²
Trönninge, tel. Halmstad (035) 400 06 Fr, M

ÄLVSBORGS LÄN

AB Forssa Tegelbruk^{2, 3}
Bollebygd, tel. Borås (033) 850 39,
851 40 Fr, M, R
EVA-block

AB Gunnilse Tegel²
Gunnilse, tel. Göteborg (031) 70 30 70,
70 30 90 Fr, M, R

Värnamo Tegelbruks AB
Värnamo, tel. (0370) 117 00
[Hulta Tegelbruk, Berghem,
tel. (0320) 410 45] Fr, M, R

Lydde Tegelbruk AB^{2, 3}
Kinna, tel. (0320) 100 24 Fr, M, R

AB Nabbenbergs Tegelbruk²
Vänersborg, tel. (0521) 100 05, 100 69 M, R, T

GÖTEBORGS OCH BOHUS LÄN

Bokenäs Tegelbruks AB²
Galoppvägen 2 A, Partille, tel. (031)
13 13 28 (Bokenäs) M, R, T

KALMAR LÄN

AB Berga Tegelbruk
Larmtorget 5, Kalmar, tel. (0480) 104 52,
112 04 (Högsby) Fr, M, R
Högsby Tegelbruk
Högsby, tel. 111 S

GOTLANDS LÄN

Gotlands Nya Tegelbruks AB
Söderväg 10, Box 146, Visby, tel.
154 50 [Havdhem] Fgr, M, R

JONKÖPINGS LÄN

Helmershus Tegelbruks AB
Box 21, Värnamo, tel. (0370) 101 90 .. T
Värnamo Tegelbruks AB
Box 85, Värnamo, tel. (0370) 117 00 .. M, R

SKARABORGS LÄN

Almnäs Bruk AB⁴
Hjo, tel. Hjo (0503) 160 07, 160 17 Fr, M, R
Annefors Tegelbruk⁴
Bliksborg, tel. Fröjered (0502) 310 05 .. Fr, M, R, T
Hålltorps AB⁴
Vinninga, tel. Lidköping (0510) 501 35 M, R
AB Ingelsby-Igelstörps Tegelbruk⁴
Tibro, tel. (0504) 310 46 M, R
Korsberga Tegelbruks AB^{2, 4}
Box 21, Värnamo, tel. (0370) 101 90
[Korsberga] M, R, T
Kvånus Tegelbruks AB⁴
Kvånus, tel. (0512) 920 85 M, R
Mariedals Tegel AB⁴
Lundsbrunn, tel. Skara (0511) 401 08 M, R
Mariesjö Tegelbruk⁴
Drottninggatan 10, Skövde, tel. (0500)
123 28 Fr, M, R
Skara Tegelbruk AB⁴
Skara, tel. (0511) 101 71, 109 50, 121 96 Fr, M, R, T
Värnamo Tegelbruks AB
Värnamo, tel. (0370) 117 00 [Töreboda
Tegelbruk, Töreboda, tel. 67] Fr, M, R, T
AB Vara Tegelbruk
Box 93, Vara, tel. Vara (0512) 100 32 M, R

ÖSTERGÖTLANDS LÄN

Beatelunds Tegelbruk AB
Söderköping, tel. (0121) 100 68, 101 29 Fr, M, R
AB Förenade Tegelbruken
Linköping, tel. Linköping (013) 202 01
[Kallerstads Tegelbruk] Fr, M, R
HTH Industrier AB
Vimmerby, tel. (0492) 120 60 [Hults
Tegelbruk, Hycklinge, tel. 9] Fr, M, R, T
Karleby Tegelbruk
Kisa, tel. (0494) 101 18 Fr, M, R, T
AB Ljungs Tegelbruk
Bokhållaregatan 1, Linköping, tel. (013)
202 01 [Ljungsbro] Fr, M, R

VÄRMLANDS LÄN

AB Ranå Tegel
Ransäter, tel. (0552) 300 45 M
AB Säffle Tegelbruk
Säffle, tel. (0533) 101 91, 114 91 Fr, M
Zieglers Kol & Koks AB
Västra Torrgatan 5, Karlstad, tel. (054)
159 80 [Alsters Tegelbruk, Alster] Fr, M, R

ÖREBRO LÄN

Hallsbergstegel AB
Fack 39, Hallsberg, tel. (0582) 111 35 Fr, M
Harge Bruk AB
Hammar, tel. (0583) 700 74 Fr, M

VÄSTMANLANDS LÄN

Arboga Tegelbruk AB
Arboga, tel. (0589) 100 60 M, R, T
AB Heby Tegelverk
Heby, tel. Sala (0224) 307 10 R, T
AB Josefsdals Tegelbruk
Grevturegatan 2, Stockholm, tel. (08)
67 08 40 [Sala] R, T
AB Kanthal⁵
Hallstahammar, tel. (0220) 100 21
[Raista Tegelbruk] M, R

Lundqvist & Huddéns Tegel- &
Trävaru AB
Kungsgatan 42, Stockholm, tel. (08)
23 38 50 [Vittinge, tel. Sala (0224)
612 70] Fr, M, T

AB Nyby Tegelbruk⁵
Box 93, Enköping, tel. (0171) 302 93
[Tegelbruket Jugansbo, tel. Sala
(0224) 520 12] T

Olsson & Rosenlunds AB
Heby. Återförsäljare på alla betydande
orter M, R, T

AB Orresta Tegelbruk
Orresta, tel. Enköping (0171) 431 70 R
Sala Tegelbruks AB⁵
Hyttvägen 1, Box 3, Sala, tel. (0224)
131 60 Fr, M
Sevalla Tegelbruk⁵
Hedensborg, tel. Västerås (021) 620 39 Fr, M, R
AB Starfors Säteri
Heby, tel. Sala (0224) 300 24, 301 70 .. R, T

SÖDERMANLANDS LÄN

AB P. Jansson & Co
Saltängsgatan 15, Norrköping, tel. (011)
291 60 [Tuna Tegelbruk, Enstaberga] .. M, R
Sundby Tegelbruks AB
V. Trädgårdsgatan 11 A, Stockholm C,
tel. (08) 10 72 08, 10 72 23 [Stallarhol-
men] M
Walla-Tegel AB
Box 13, Valla, tel. (0150) 600 32, 603 38,
602 18, 603 55 [Valla Tegelbruk, Valla;
Sköldinge Tegelbruk, Sköldinge] Fr, M, R
Fabr. för arm. tegelskift, Sköldinge,
tel. (0157) 502 07

STOCKHOLMS LÄN

Finsta Tegelbruk
Finsta, tel. 120 M, R, T
Sundsviks Bruk AB⁵
Sundsvik, tel. Södertälje (0755) 441 90 Fr, M
Vallentuna Tegelbruk
Vallentuna, tel. (0762) 240 05 R
Åby Tegelbruk
Vallentuna, tel. (0762) 243 65, 244 09 M

UPPSALA LÄN

Ahlsta Kvarn & Tegelbruks AB
Örsundsbro, tel. Enköping (0171) 660 26 Fr, M, R
AB Hagaverken⁵
Enköping, tel. (0171) 302 93, 304 51 .. Fr, M
Salsta Tegelbruk⁵
Wattholma, tel. Uppsala (018) 500 42,
500 27 Fg, M
Vaksala-Eke Lervaruindustri
Uppsala, tel. (018) 270 16 S
AB Vaksala Tegelbruk⁵
Hjärnegatan 10, Stockholm K, tel. (08)
50 55 33, 50 05 74 [Brillinge, Uppsala,
tel. (018) 214 60, 214 62] Fg, M

KOPPARBERGS LÄN

AB Insjöns Tegelbruk
Insjön, tel. (0247) 700 20, 700 22 Fr, M

GÄVLEBORGS LÄN

Hagaströms Tegelbruks AB
Centralplan 5, Gävle, tel. (026) 200 58
[Hagaström, tel. (026) 973 38] Fr, M
Norrborns Tegelbruk Nya AB
Östermalmsgatan 42, Stockholm Ö,
tel. (08) 20 93 17 [Bollnäs, tel. (0278)
201 43] Fr, M
AB Storviks Tegelbruk
Storvik, tel. Storvik (0290) 100 44 Fr, M

JÄMTLANDS LÄN

Vålbackens Tegelbruk AB
Prästgatan 24, Östersund, tel. (063)
113 85, 196 65, 137 55 [Brunflo] Fr, M, R

VÄSTERBOTTENS LÄN

Tväråns Tegelbruk
Vännäsby, tel. Vännäs (0935) 102 92
Umeå (090) 113 53 Fr, M

¹ Ensamförsäljare för Skåne och Blekinge: Tegelcentralen, Fersens väg 16, Malmö, tel. (040) 734 20.

² Försäljning även genom: Göteborgs Tegel AB, Magasinsgatan 3, Göteborg, tel. (031) 17 38 75.

Försäljning även genom:

³ Tegelkontoret, Kungsgatan 50, Borås, tel. (033) 250 55.

⁴ Tegelkontoret, Rådhusgatan 1, Skövde, tel. (0500) 158 73.

⁵ Tegelbrukens Försäljnings AB, Norrlandsgat. 11, Stockholm, tel. (08) 23 31 15.

Lätt ställbart i alla lägen

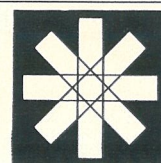
BEKVÄM MANÖVRERING

SVÄNGBART I 180° — JÄMN GÅNG — DRAGFRITT

GOD LJUDISOLERING

FRIA OCH FASTA VENTILATIONSLÄGEN

RIKLIG LJUSFÖRMEDLING — FÖRNÄMT UTSEENDE

SILUX
SERVICE

*Ring för
närmare
information*

031/81 00 00
08/45 28 50
060/502 20
040/285 20

SILUX från **ERNSTRÖM & CO. AB**

Materialfrågan tog professor Aron Borelius upp till skärskadande. Vilka utgångspunkter har arkitekterna i sitt materialval, undrade han och bad dem undvika kalla blåvita färger i vårt frusna klimat. Vi som vuxit upp i funktionalismen hungrar efter varma färger och material.

SvD 15/10 -63 "Stadsplanerare debatterar..."

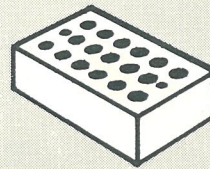
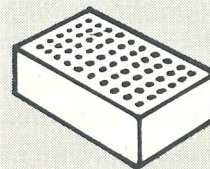
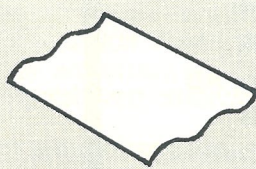
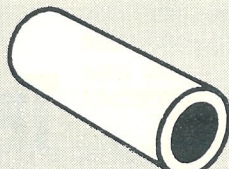
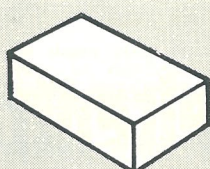
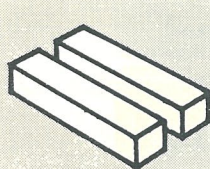
Prisbelönt modern tegelbyggnad: Markuskyrkan, Stockholm. Arkitekt: Sigurd Lewerentz

Tänk i tegel!

Tegel får nu alltmer användning i modernt bostadsbyggande och i framsyn: samhällsplanering och detta inte enbart tack vare sina förnämliga traditioner och beprövade egenskaper. Nya normer, hela element, förspänd armering etc. ger arkitekten och byggnadsteknikern nya möjligheter. Tegel ansluter sig vackert både till stadsmiljön och till landskapet. I kombination med andra naturliga material

som sten, trä och glas ger tegel oöverträffade estetiska värden.

Tegelbrukens Försäljnings AB är en försäljningsorganisation för flertalet tegelbruk i Stockholm, Uppsala, Västmanland och Södermanlands län. Bolaget har till uppgift att samordna försäljning och leveranser av de anslutna brukens produkter. Vi står gärna till tjänst med närmare upplysningar.

Tegelbrukens Försäljnings AB

NORRLANDSGATAN 11 • STOCKHOLM C • TEL. 08/23 31 15

tegel och tegelkonstruktioner

Den byggnadstekniska utvecklingen har skapat nya områden för användning av tegel. Vänd Er till oss då det gäller upplysningar om tegel och dess användning. Vi ställer till Ert förfogande teknisk expertis av högsta klass, STIF:s byggnadstekniska försöksstation samt tegellaboratoriet hos IVA i Stockholm.

AB Bara Tegelbruk
Borgeby Tegelbruk
Böringe Tegelbruk
AB Försökstegelbruket
Högs Tegelbruk AB
AB Kaniks Tegelfabrik
Klippans Tegelbruks AB
AB Lomma Tegelfabrik
Minnesberg Tegelbruks AB
Skurups Tegelbruk AB
Weberöds Nya Tegelbruks AB
Östra Grevie Tegelbruk AB

Rörlednings AB Celcius, Malmö
Arkitekt SAR Sture Kelfve, Malmö
Byggmästare John Helgesson, Malmö
Gult borstat fasadtegel, Kanik

Tegelcentralen

Fersens väg 16, Malmö C, tel. 734 20

TEGEL

ORGAN FÖR SVERIGES TEGELINDUSTRIFÖRENING

ÅRGÅNG 54

NR 1 1964

INNEHÅLL:

TINGSHUS AV TEGEL I

VISBY 2

Ett linjerent tingshus av tegel har uppförts i Visby efter ritningar av arkitekt SAR Lenart Lundström.

300-ÅRIG TEGELSPIS UR STOCKHOLMS STRÖM 6

I en intervju med sjökapten Sam Svensson berättas om Wasas förlisning och dess märkliga tegelspis.

OM NEBUKADNESAR, OM TRÄ, OM LIKOR, OCH LITE OM TEGEL 8

En liten historia om levnadsstandard, fritt efter det norska originalet.

FASADTEGEL INNE OCH UTE 10

I Malmö har arkitekt Stig F. L. Johansson byggt sig en villa där teglet utnyttjats på ett effektivt och effektivt sätt.

TEKNISK INFORMATION GENOM FILM OCH STILLFILMER 14

En presentation av undervisningsmaterial från Tegelinstrins Centralkontor.

SKORSTENBYGGE 19

Senaste nytt i tegelinstrins serie av teknisk information.

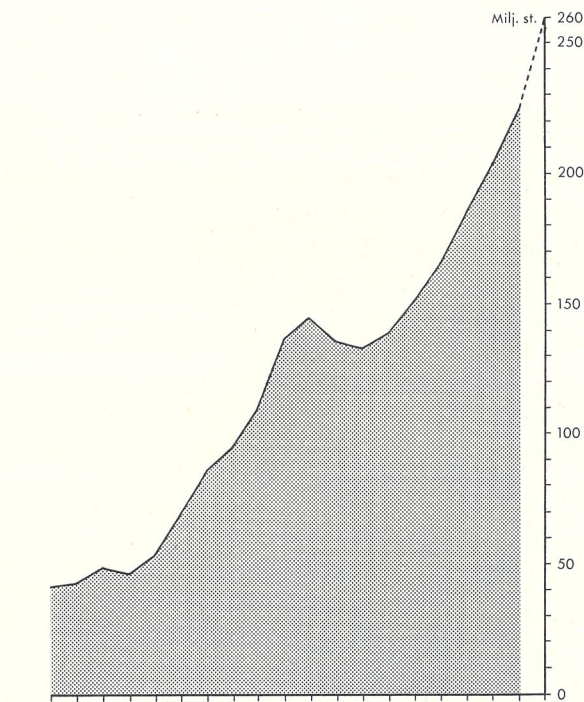
TEGELKONSTRUKTIONER .. 20

Anmälan av en come back.

NOTISER 21

Litteraturanmälningar och kortare informationer.

Omslagsbilden är denna gång ett montage av bilder ur stillfilmen "Läggning av tegeltak", inspelad av Tegelinstrins Centralkontor.

DIAGRAMMET VISAR DEN HITTILLSVARANDE OCH KOMMANDE ÖKNINGEN AV FASADTEGELPRODUKTIONEN

ÖKAD TEGELPRODUKTION

Produktionen av fasadtegel har under de senaste fem åren ökat med i genomsnitt tio procent per år. Produktionsökningen har möjliggjorts genom en fortgående utbyggnad och rationalisering av tegelindustrin. På många håll är det emellertid fortfarande leveranstider på fasadtegel.

För att möta den ökade efterfrågan fortsätter tegelindustrin sin utbyggnad i rask takt. På basis av uppgifter som inhämtats från tegelbruk som är anslutna till Sveriges Tegelindustriförening kan produktionen under 1964 beräknas öka med 35 milj. st, d. v. s. omkring 15 %. Det innebär att fasadtegelproduktionen kommer att uppgå till 260 milj. st, d. v. s. vara mer än dubbelt så stor som år 1958.

REDAKTIONSKOMMITTÉ: DIREKTÖR G. CAMITZ, SALA, DISPONENT O. WEBMARK, VEBERÖD, DIREKTÖR KNUT WRÅKE, MALMÖ. REDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE: CIVILINGENJÖR R. ELGENSTIERNA. REDAKTIONSSSEKR.: INGENJÖR JONAS NAUCLÉR. TEGEL UTKOMMER MED 4 NR PER ÅR. INTRESSERADE FÅR TIDSKRIFTEN KOSTNADSFRITT. EFTERTRYCK MED ANGIVANDE AV KALLAN TILLÅTET.

TEGELS REDAKTION: TELEFON 08/108051 ENGELBREKTSGATAN 29, STOCKHOLM Ö

Tingshus av tegel i Visby

av arkitekt SAR Lennart Lundström

Bilden på denna sida visar Tingshuset från väster. Bilden till höger visar entrén.

Det nya tingshuset i Visby är beläget strax utanför den södra stadsporten.

Det mycket känsliga läget i närheten av stadsmuren och i direkt anslutning till södra begravningsplatsen och Solberga-klostrets ruiner var helt avgörande för husets yttre gestaltning.

Det var naturligt att i den ganska storskaliga miljön sträva efter att samordna de olika delfunktionerna till en stram helhetsform.

Terrängens sluttning gjorde det möjligt att inom den valda volymen i två steg halvtrappsvis förskjuta våningsplanen. Härigenom kommer byggnadens funktionella indelning till uttryck i fasaden.

Tingssalen med tillhörande biutrymmen som vänthall, överläggningsrum, vittnesrum, samlingsrum för nämnd m. m. inryms i byggnadens västra del. Inom denna del av byggnaden har eftersträvat en artikulerad rumsgestaltning som nära ansluter till de olika lokalernas starkt skilda funktionskrav. I fasaden framhävs denna del av

byggnaden genom en avvikande skala och större slutenhet.

Förutom kanslilokalen för Gotlands Domsaga, inryms i byggnaden även lokaler för lantmäteriets länskontor och förrättningsorganisation.

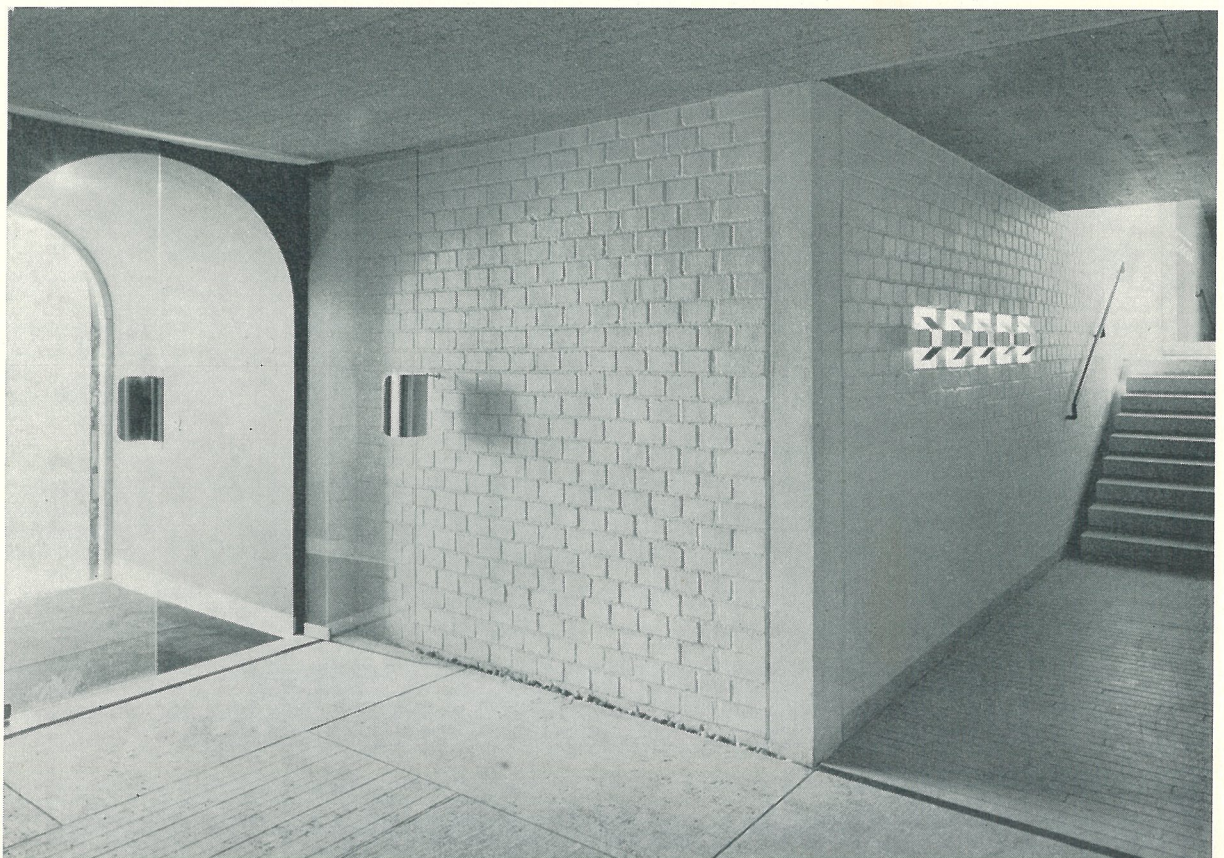
Byggnadens stomme är helt uppförd i tegel. Fasadmurarna är i den västra delen av byggnaden, där ganska höga ostagade murskivor förekommer, utförda som 2- eller $1\frac{1}{2}$ -stensmurar.

I övrigt är ytterväggarna utformade som dubbla $\frac{1}{2}$ -stensväggar med mellanliggande mineralullsisolering. Bärande innerväggar är av 20-tegel, och rumsskiljande väggar av $\frac{1}{2}$ -stens tegel.

Då fasadmurning invändigt förekommer både med 20-tegel och vanligt tegel har det vanliga teglets höjdmått fått anpassas till 20-teglets.

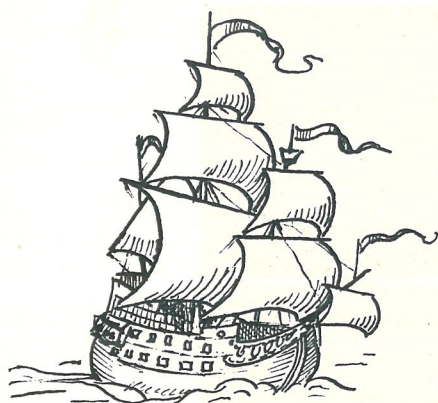
Invändigt, där fasadmurat tegel förekommer i hallar, korridorer och offentliga utrymmen, har man målat med en matt akrylatplastfärg. Utvändigt har fasaderna målats med ett sampolymerisat. Byggnaden fullbordades våren 1962.

Bilden överst till vänster visar vänthallen utanför tingssalen. Nedan till vänster syns entréhallen. På denna sida en interiörbild från tingssalen.

300-ÅRIG TEGELSPIS UR STOCKHOLMS STRÖM

Tegels medarbetare har varit på Wasavarvet och tittat på regalskeppets tegelspis och fått intressanta upplysningar av Wasanämndens marine expert sjökapten Sam Svensson.

Ett av vår tids intressantaste arkeologiska fynd, regalskeppet Wasa, kan också berätta tegelhistoria. Man har nämligen funnit skeppets kokplats så väl bevarad att den kan restaureras, och den var huvudsakligast uppförd av tegel.

Wasas bärgning följdes med spännt intresse över hela världen och fartyget är nu en av våra viktigaste turistattraktioner. De flesta fängslas av det gamla skeppet och vad det berättar, men man

hör då och då kritiska röster som ondgör sig över ståhejet kring Wasa och anser bärgnings- och restaureringspengarna bortkastade. Deras vanligaste argument är att Wasa var ett felkonstruerat och misslyckat fartyg och sålunda inget att visa upp eller intressera sig för.

Varför kantrade Wasa? Den frågan var en av de första man sökte ett svar på när fartyget bärgades. Wasas proportioner var så vett man kan förstå normala för den tidens fartyg. Man vägde barlasten efter bärgningen och fann att den var för lätt. Den vägde bara 120 ton. Beräkningsmässigt borde den ha vägt omkring 300 ton. Wasa hade emellertid blivit så kraftigt och starkt byggd att man troligen hade kunnat spara ett par hundra ton ek och ändå fått ett starkt skepp. Hennes bestyckning var också mycket kraftig och allt detta gjorde att hon inte kunde bära mer barlast utan att få så stort djupgående att de nedersta kanonportarna hade kommit för nära vattnet. Skeppets tyngdpunkt låg alltså för högt och det torde den ha gjort på många dåtida fartyg.

Wasa är världens äldsta identifierade fartyg och är av bara det skälet värt att ta hand om. Ännu viktigare är att man här har ett arkeologiskt fynd som är exakt daterat. Eftersom skeppet var alldeles nytt när det förliste kan man få en bild av hur man levde just då. Andra minnen från den tiden, byggnader o. d. är ju sällan orörda och framför allt finner man aldrig en så orörd miljö. Rent kulturvetenskapligt är Wasa därför av oskattbart värde. Hur unikt det är förstår man när man tänker på att de flesta skepp förliste genom krig och storm. Här sjönk ett oskadat skepp, som i Strömmens grumliga vatten

Tegelspisen i regalskeppet Wasa har rekonstruerats och visas i utställningen på Wasavarvet.

skyddats för ultraviolett ljus och ytterligare konserverats av leran på botten, och i Strömmens vatten finns inte skeppsmask som förstör alla vrak i salta hav.

Ungefär mitt i skeppet, alldeles för om stormasten och i nivå med den understa durken, fann man Wasas kokplats. Den var murad av handslaget tegel i formatet 12"×6"×3". Murbrukets sammansättning har man inte kunnat bestämma, men förmodligen bestod det av lera.

Kokplatsen var uppbyggd på en rustbädd av bjälkar och plankor. På denna hade man lagt ett 6" tjockt lager lera och ovanpå denna tegel i dubbla rullskift i nio stenars bredd. Mellan tegelagren var ett 2" tjockt lerskikt och fogarna mellan stenarna var fyllda med lera.

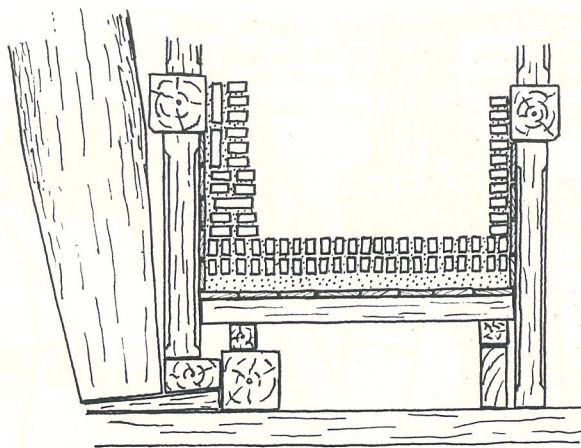
I för- och akterkant av denna botten var tegelväggar uppmurade mellan bjälkar. Kokplatsen var sålunda öppen åt sidorna. Den aktere muren var nedtill en sten tjock och högre upp något smalare, eftersom de bakre tegelstenarna i muren där var resta på högkant med flatan mot murytan. Den förliga muren var en halv sten tjock. Murarna stöddes på utsidan av plankväggar.

Kokplatsen var 9 stenar bred och det invändiga djupet var 17 skift. Hur högt murarna sträckt sig är man ännu inte säker på, en del tegel hade rasat ned när man grävde ut skeppet. Det är också mycket möjligt att kokplatsen inte var helt färdig när skeppet lade ut.

De tjocka sten- och lerlagren var säkert en effektiv värmeisolering och någon större fara för brand i det underliggande virket var det nog inte. Däremot fanns det ingen skorsten som ledde bort rökgasen och gnistor, så det kan ändå inte ha varit helt riskfritt att elda i "spisen".

Kokplatsen var förmodligen aldrig använd. Man har inte funnit några brandrester och ingen ved. De flesta av besättningsmännen bodde i Stockholm och troligen bemannades skeppet inte förrän efter högmässan den söndag det avseglade. Så fort man kom ombord fick man börja arbeta. Fynden visar att man inte kommit i ordning ännu, knytena med de personliga tillhörigheterna var slängda där det passade sig. Någon tid att laga mat och äta före katastrofen har man inte haft, och matförrådet på kokplatsens styrbords-sida var nog orört. Resterna visar att det bestått av kött och fisk, kanske lax eller gädda som var vardagsmat på den tiden.

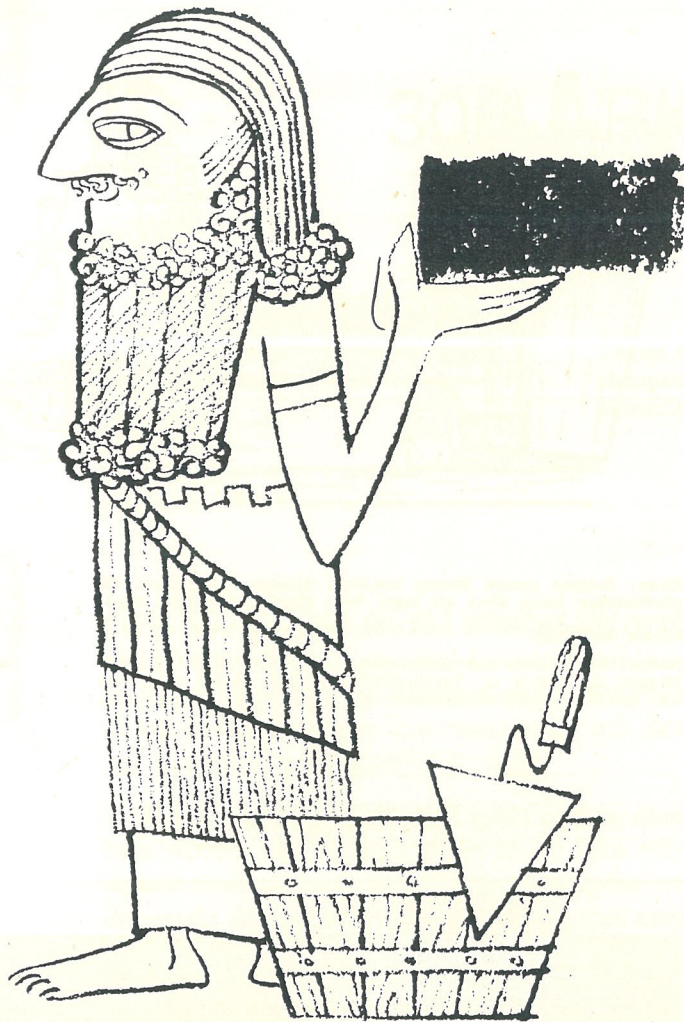
En rekonstruktion av kokplatsen visas nu på Wasamuseet.

Ovan: Sektion genom Wasas kokplats. Masten till vänster. På plankbädden lades först ett lager lera, därefter två skift tegel. Denna bädd begränsades i för- och akterkant av plankväggar inklädda med tegel.

Nedan: Bilden visar det skick kokplatsen befann sig i när Wasa bärgats och grävts ur. Tegelbeklädnaden hade delvis rasat ned och det är svårt att rekonstruera exakt hur högt den sträckt sig.

OM NEBUKADNESAR, OM TRÄ, OM LIKÖR - OCH LITE OM TEGEL

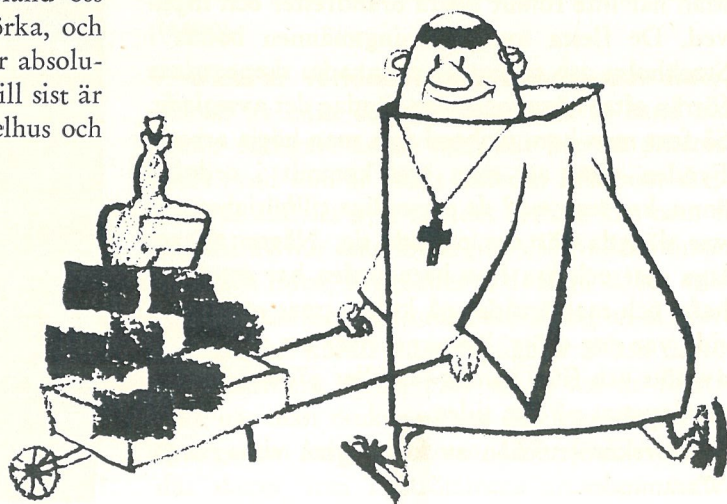
Det har ju också visat sig att man även i vårt trärrika land kan bygga och bo i tegel. Känslomässigt och estetiskt är det faktiskt mycket liten skillnad mellan trä och tegel. Båda materialen har sin individuella prägel — på samma sätt som en träpanel spelar med en oändlighet av linjer och figurer, skiftar färgerna i en tegelvägg från sten till sten och ger en vägg med ett ständigt varierande spel mellan form och färg.

Tänk så befriande det är att komma in i ett hem, där just dessa material får verka med sin egenart och speciella karaktär, utan att som vanligt vara överklitrade med papper med större och mindre blommor på. Eller när vi vill ta in lite av den primitiva ljus- och värme glädjen i våra hem och bygger oss en öppen spis, är det inte just den färgmättade, grova tegelstenen vi använder som ram kring den sprakande elden?

Tegel är ett märkligt material. Det görs av

Vi moderna människor blir ständigt offer för tidens tendenser till allt för grova generaliseringar: Skandinaverna är högresta och blonda, alla amerikaner tuggar tuggummi, engelsmännen är klädda i tweed och luktar häst och whisky, danskarna bygger tegelhus och svenskarna trähus.

I själva verket är det rätt många bland oss nordbor som är både småvuxna och mörka, och man har hört talas om engelsmän som är absolutister och hellre åker i bil än rider, och till sist är det väldigt många av oss som bor i tegelhus och trivs utmärkt med det.

Den norska tegelindustriföreningen har gett ut en liten folder om Nebukadnesar. Dess bilder och text, i lätt försvenskad form, återges på detta uppslag.

I Egypten byggde och bodde man i lera, romarna brände tegelstenar och byggde akvedukter med dem, och munkarna förde tegelstenen och likören till våra kalla, nordiska länder.

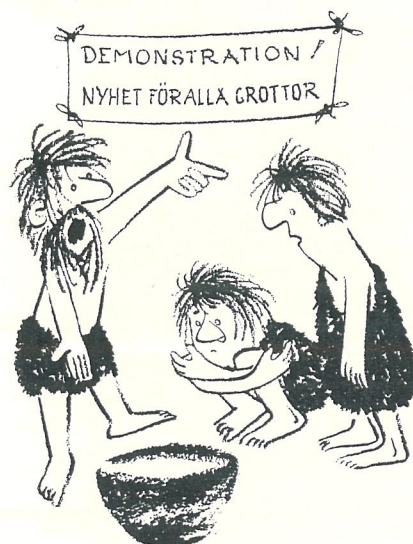
Genom årtusenden har tegel använts till kyrkor, slott och enklare bostäder, och i dag bygger vi rådhus och hyreshus och skolor och villor av tegel, framställt av lera och bränt i elden på samma sätt som i det gamla Mesopotamien.

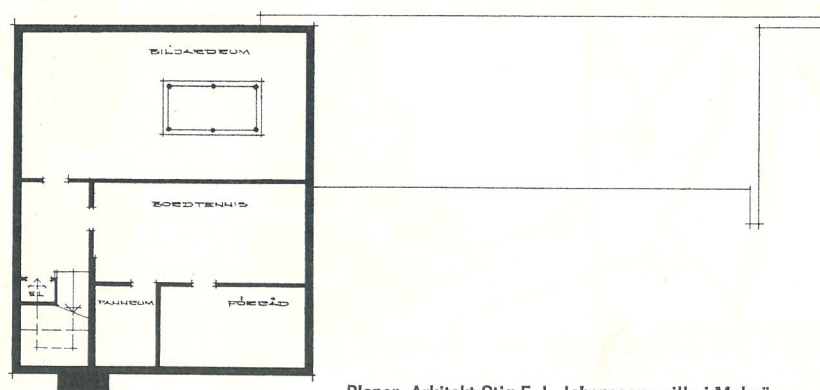
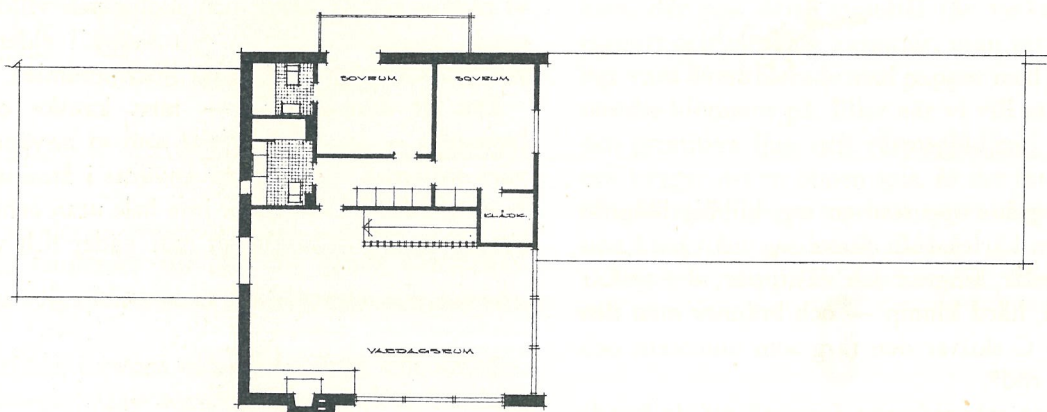
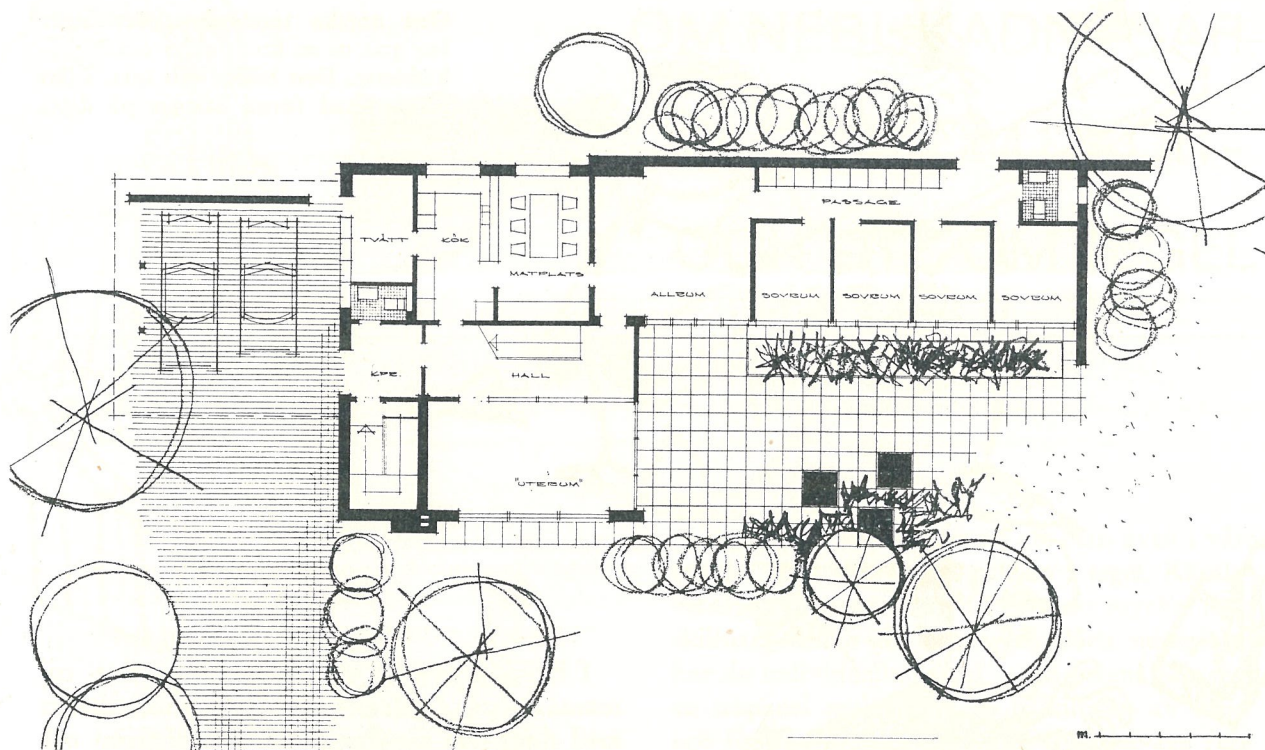
Det är förunderligt — men kanske också lugnande — att det material som vi använder i våra moderna hus, det har använts i åtminstone 5—6.000 år. Vi är därför inte helt utan erfarenhet av teglets beständighet mot väder och vind.

lera, som grävs upp som en seg, klibbig blågrön massa, som kärleksfullt fäster sig vid våra barns gummistövlar, fingrar och nästippar; det torkar till en grå, hård klump — och bränner man den vid 1.000°C skiftar den färg som hummern och blir friskt röd*.

De första människorna fann på att de kunde göra krukor av bränd lera, och i salig Abrahams stad Ur byggde de stora tempel av den, och Nebukadnesar med det svarta, krusiga skägget lät bränna tegelstenar som han byggde Babels torn med.

* OM HUMMER. Till skillnad mot hummer — som också är en fin sak — finns det lera som vid lämplig temperatur blir härligt gul.

Planer. Arkitekt Stig F. L. Johanssons villa i Malmö.

FASADTEGEL UTE OCH INNE

Malmöarkitekten Stig F. L. Johansson har för sin egen räkning ritat och låtit bygga en förnämlig tegelvilla på en vacker tomt i Malmö. Genom vänligt tillmötesgående från arkitekt Johansson är Tegel i tillfälle att visa planlösning och bilder från villan.

Villan uppfördes år 1962 och är belägen utmed Limhamnsvägen med utsikt över Öresund. Tomten är uppvuxen och en avstyckning från f. Stadsplanechefen Bülow Hübés kultiverade "parkanläggning".

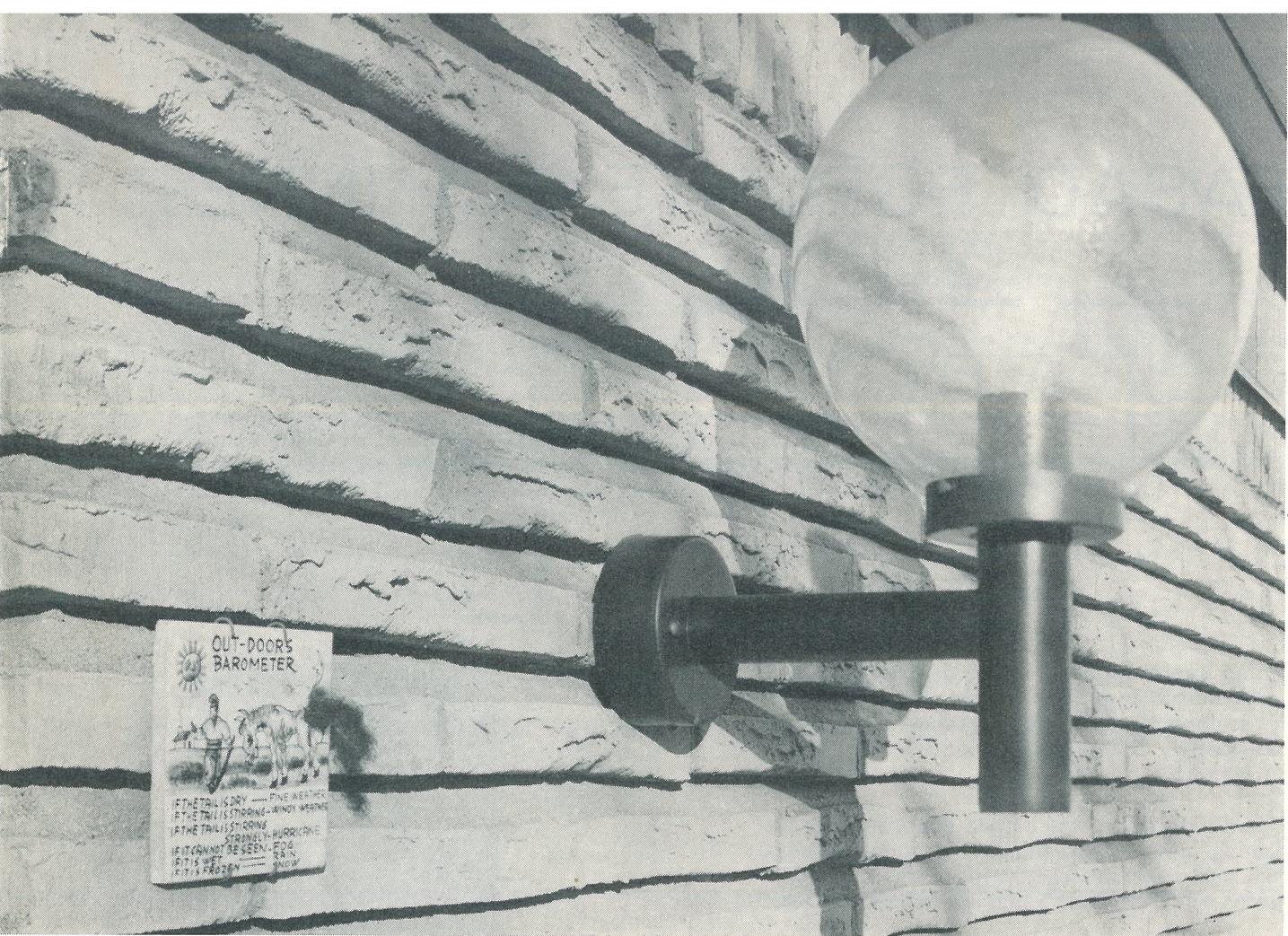
Vid planeringen har barnen givits en egen avdelning inom bottenvåningen, inrymmande sovrum med bad samt eget vardagsrum, där gramfon och TV kan användas utan föräldrars veto.

Föräldrarnas avdelning, bestående av vardagsrum och två sovrum med badrum, har förlagts till övre våningen. Gemensamma lokaler är "uterum", som även utgör matsal, kök med köksmatsal samt hobbylokaler i källarvåningen.

Källare finns endast under tvåvåningsdelen och inrymmer biljard, bordtennisrum, förråd och pannrum. All uppvärmning sker genom rörslingor i golv.

Bilden t. h.: Arkitekt Stig Johansson visar sitt vinförråd. Vinflaskorna förvaras i dräneringsrör.

Bilderna på detta uppslag visar:

Överst t. h. detalj av vägg med de handslagna tunnteglen och med barometer och belysning (Hans Agne Jakobsson).

Nedan t. v. fasad mot sydväst. Fasadmaterial: gult handslaget tunntegel. De ljusa partierna har konststensputs. Terrassbeläggningen under snön är Offerdalsskiffer.

Ovan uterummet, matsalen. Väggar av gult fasad-tunn-tegel, tak av sandblästrad, kalkborstad furu. Fondväggen går att helt skjuta åt sidan, så att direkt kontakt med terrassen erhålls. För höst och vår har infravärme installerats.

T. h. trappa av teak upp till föräldrarnas avdelning.

Nedan. Den stora soffan har en dominerande plats i vardagsrummet. Spis av mässing. Keramikrelief.

TEKNISK INFORMATION GENOM FILM och STILLFILM

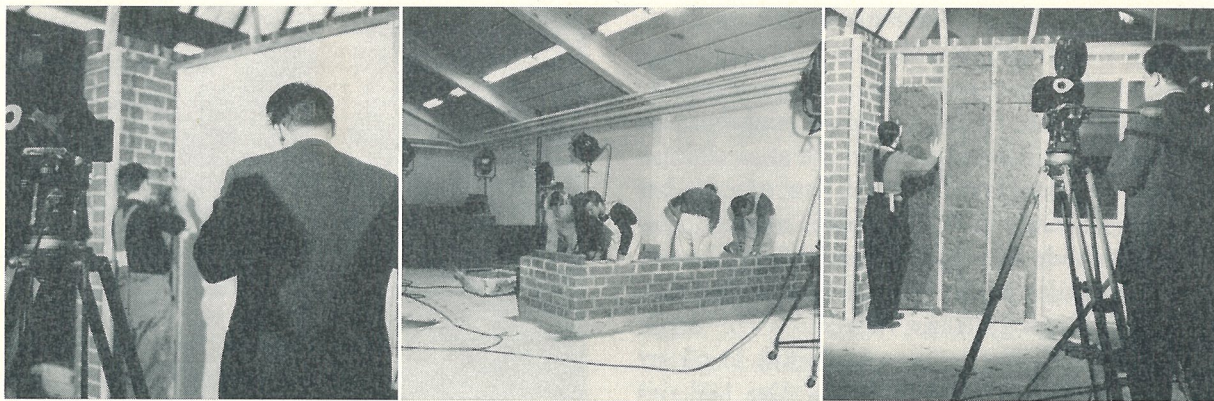
I den intensiva informationsverksamhet som Tegelindustrin bedriver har under senare år filmverksamheten fått en allt större betydelse. Speciellt i samband med yrkesutbildningen har det visat sig vara mycket fördelaktigt att utnyttja Tegelindustrins olika stillfilmer, och de har kunnat distribueras i ett mycket stort antal.

Tegelindustrin har också en instruktiv spelfilm, som kanske mest visas i tekniska skolor, men som även i stor utsträckning visas på teknikersammankomster av olika slag. Här ger vi en koncentrerad presentation av Tegelindustrins filmmaterial.

FILMEN TEGELBYGGNADSTEKNIK

Tegelindustrins nya färgfilm Tegelbyggnadsteknik vänder sig till byggfackfolk av alla kategorier. Den behandlar teglets tekniska och estetiska fördelar och tar särskilt sikte på dess användning i bostadshus. Filmen visar tegelväggarnas fukt-, värme- och ljudisolerande egenskaper, liksom vissa konstruktiva och arbetsmässiga moment. För att binda ihop dessa partier har man byggt upp filmen kring en berättelse, som skulle kunna vara hämtad ur verkligheten.

Tegelindustrin har alltid strävat efter att vara saklig i sin information, och samma målsättning

Bilderna till vänster och ovan är tagna på murarskolan i Stockholm under inspelningen av tegelfilmen.

gällde vid arbetet med filmen. Man ansåg dock att det i en film kunde vara tillåtet att i någon mån spetsa till problemen för att engagera åskådarna. Den kan därför kanske i vissa avsnitt anses vara en aning polemisk.

TECKNADE AVSNITT

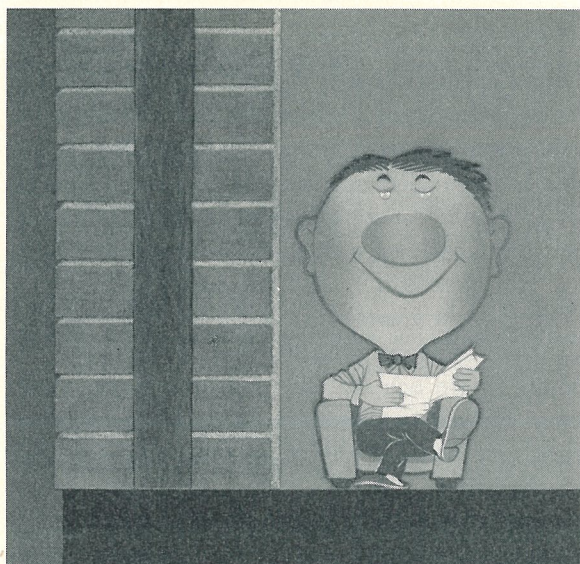
Ett särskilt intressant avsnitt i filmen är det som behandlar tegelväggarnas fysikaliska egenskaper. Det bästa sättet att demonstrera de senaste rönen beträffande fuktvandringen i tegelväggar visade sig vara att göra ett tricktecknat avsnitt. På det sättet har man mycket åskådligt kunnat visa vad som händer när det regnar på en tegelfasad. Även värme- och ljudisoleringsproblemen har kunnat visas på det sättet.

Filmen Tegelbyggnadsteknik vänder sig sålunda till en bred publik och ger en omfattande samling information av olika slag på ett lättamt och underhållande sätt. Den ger en ganska samlad bild av dagens tegelbyggnadsteknik, och i vissa avsnitt ger den en undervisning som man inte kan få lika bra på annat sätt.

Den instruktiva filmen är inspelad på 16 mm med optiskt ljud och tar 25 min. att visa. Den lånas ut utan kostnad från Tegelinindustrins Centralkontor.

STILLFILMER

Det praktiska tillvägagångssättet vid olika slag av tegelbygge har i olika sammanhang beskrivits i TEGEL och andra av Tegelinindustrins tekniska skrifter. Det är ett ämnesområde som är av särskilt intresse vid yrkesutbildningen. Man vänder

I det tecknade avsnittet av filmen Tegelbyggnadsteknik redovisas bl. a. kanalväggens egenskaper.

sig då med informationen till samlade grupper och de tekniska förutsättningarna att använda film som medium är då goda. Det är emellertid här fråga om att demonstrera och diskutera olika arbetsmoment och handgrepp, och att visa detta i en snabbt framglidande film är mindre lämpligt. Tegelinindustrin har därför valt att behandla dessa ämnen på bildband med tillhörande ljudband, s. k. stillfilmer. Fördelen med dessa är att instruktören kan dröja vid varje moment och kommentera det och återknyta till tidigare visade moment.

För närvarande finns 8 stillfilmer tillgängliga — samtliga i färg och framställda i samråd med Kungl. överstyrelsen för yrkesutbildning.

MURNING AV ENSTENSVÄGG

Den en sten tjocka tegelväggen med bakomliggande regelstomme med isolering och skivor är ofta rationell att använda i högre punkthus och liknande. I stillfilmen beskrivs bl. a. murningsarbetets detaljer. Som exempel kan nämnas att man får en instruktion i hur man utnyttjar fabriksstillverkade armerade tegelskift över fönster- och dörröppningar. Ett annat moment som visas är hur bjälklaget gjuts in i väggen.

I denna stillfilm ger man sig också in på ett annat område än tegelmurningen. Det beskrivs nämligen utförligt hur man monterar reglarna med isolering och skivor på väggens insida. Likaså lämnas utförliga anvisningar om hur fönstersmygar kläs in.

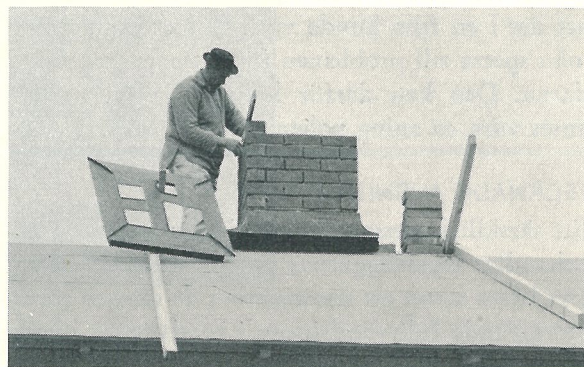
Det tar 6 minuter att visa denna stillfilm, som innehåller 19 bilder.

MURNING AV SKORSTEN OCH ÖPPEN SPIS

Denna stillfilm är den längsta. Det tar 21 minuter att visa dess 62 bilder. Den visar från grunden uppmurningen av en skorsten med öppen spis och uppställningsplats för en kamin. Exemplet är hämtat ur verkligheten och är därför inte helt allmängiltigt, men man får en inblick i hur en väl genomtänkt eldstadsanläggning utförs. Flera finesser visas, bl. a. asknedfallsöppning med järnrost, särskilt friskluftintag i källaren för öppna spisen och eldstadsplan murad med spanjorer. De olika typerna av beslag till en skorsten visas och man får anvisningar om hur den skall ytbehandlas.

Givetvis lämnas en noggrann beskrivning av murningstekniken, men dessutom ger speakertexten upplysningar om de bestämmelser som ligger bakom skorstenens utformning. Stillfilmen ger därför en mångfald uppgifter om skorstensbygge.

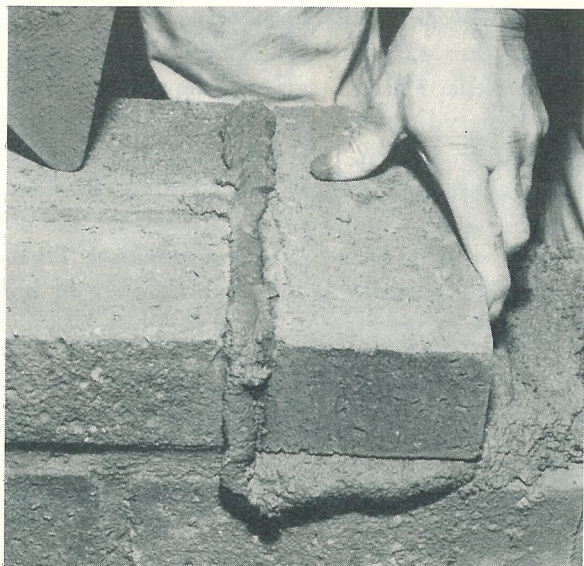

LÄGGNING AV TEGELTAK

I stillfilmen om tegeltak visas som inledning taktegel sorter och läggningsredskap. Arbetsinstruktionen omfattar bl. a. rengöring av taket, papp-täckning med anvisningar för överlappningar och spikning, hur läktavståndet bestäms och hur man ordnar sneda nockar, vinkelrännor och nockbrädan. En redogörelse för materialåtgången finns med, liksom för anslutningsdetaljer vid skorstenar och takfönster. Givetvis får man även se hur man lägger tegelpannorna.

De 36 bilderna tar 12 minuter att visa.

RÄTT MURNINGSTEKNIK

Grundläggande för all murning är att man behärskar arbetstekniken så att man får täta och starka fogar. Fogarnas betydelse för tätheten hos ett murverk har undersökts bl. a. av Granholm och Nevander, och för Tegelindustrins räkning utarbetade civilingenjör L. E. Nevander en bildinstruktion om hur man bör gå tillväga för att få väl fyllda fogar i murverket. Denna instruktion ligger till grund för stillfilmen Rätt murningsteknik. I den påpekas också vilken betydelse det har för murverkets täthet att det fogas i samband med murningen och vilken fogutformning som är den bästa. Bandet omfattar 13 bilder och tar 4 minuter att visa.

MURNING AV KANALVÄGG

Den nu vanligast förekommande tegelkonstruktionen är den dubbla halvstensväggen med mellanliggande isolering, den s. k. kanalväggen. Innan Tegelindustrin på allvar lanserade denna konstruktion hade man grundligt studerat både de konstruktiva detaljerna och den lämpligaste arbetstekniken. Väggen är mycket snabbmurad, men en förutsättning därför är att man rätt behärskar arbetstekniken. En felaktig arbetsteknik kan också resultera i vissa tekniska brister hos väggen. I stillfilmen poängteras t. ex. att isoleringen under murningsarbetet skall skyddas från nedfallande bruk av en "spillbräda". Spillbruk som ligger mellan isoleringsskivorna kan nämligen bilda köldbryggor i väggen.

Denna stillfilm innehåller 20 bilder och tar 7 minuter att visa.

SYRNING

Utöver de egentliga murningsinstruktionerna har Tegelindustrins Centralkontor framställt några stillfilmer som tar upp ytbehandlingsfrågor. Den första av dem gäller syrning.

I ByggAMA anges visserligen att tegel inte får syratvättas, men det händer ibland att t. ex. en fasad blir så nedsmutsad att den inte går att få ren på annat sätt. Tegelindustrin har därför funnit det angeläget att lämna en anvisning om hur man skall syratvätta för att i möjligaste mån undvika riskerna för en missfärgning av väggen.

Det tar 3 minuter att visa stillfilmens 14 bilder.

SLAMNING AV TEGELVÄGGAR

Ett mycket aktuellt problem är om man skall slamma eller måla en tegelvägg om man av någon anledning vill ha en annan färg än den naturliga tegelfärgen på den. Det enda som visat sig fylla rimliga krav på en god ytbehandling är slamningen, under förutsättning att den är rätt utförd. I stillfilmen om slamning redovisas Tegelindustrins uppfattning om hur slamningen bör göras för att ge ett gott resultat. Bl. a. påpekas att en ytterfasad som skall slammats måste vara uppförd av frostbeständigt tegel.

Det 14 bilder långa bandet tar 4 minuter att visa.

FOGNING AV TEGELVÄGGAR

Teglet kommer först till sin rätt när fasaden är väl fogad. I stillfilmen om fogning visas de olika redskap som behövs för detta arbete. De två sätten att foga — samtidigt med murningen och efteråt — beskrivs också, liksom hur väggarna kratsas och görs rena. Som avslutning visas olika typer av fogar.

Stillfilmen om fogning innehåller 18 bilder och tar 5 minuter att visa.

Filmen och stillfilmerna kan beställas från Tegelindustriens Centralkontor AB, Engelbrektsgratan 29, Stockholm Ö. Filmen lånas ut gratis till skolor, föreningar o. l.

Murning av kanalvägg	70: —
Murning av enstensvägg	65: —
Syrning av tegelväggar	50: —
Slamning av tegelväggar	50: —
Fogning av tegelväggar	60: —
Rätt murningsteknik	45: —
Läggning av tegeltak	100: —
Murning av skorsten och öppen spis	150: —

På ovan angivna priser erhåller skolor o. l. 50 % rabatt.

SKORSTENSBYGGE

NY INFORMATION FRÅN TEGELINDUSTRIN

I den byggtekniska debatten är skorstensproblemet sedan en tid aktuellt. Rökkanalkonstruktionerna har släpat efter i den uppvärmningstekniska utvecklingen, med ett betydande antal skorstensskador som följd. Bestämmelser och anvisningar i dessa frågor har emellertid ändrats och nyskapats. Med ledning av dessa och den erfarenhet man genom tiden fått av betydelsen av en riktig arbetsteknik m. m. har man dock möjlighet att mura skorstenar som fyller de krav som nya bränslen och panntyper ställer. Med tanke därpå, och eftersom tegel är det lämpligaste materialet i rökkanaler och eldstäder, har tegelindustrin ansett det ligga nära till hands att göra en sammanställning av nuvarande kunskaper och bestämmelser om murning av tegelskorstenar.

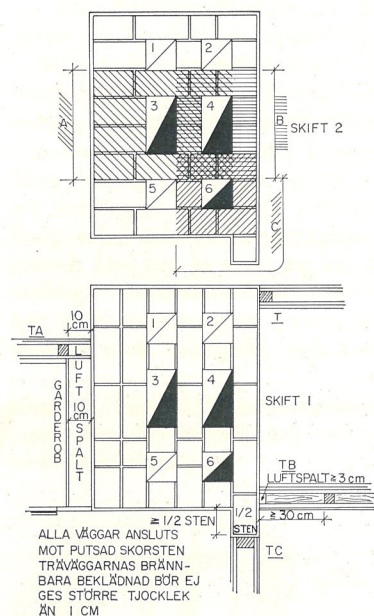
Detta material läggs fram i en ny skrift, "Skorstensbygge", teknisk information nr 30 från Tegelindustriens Centralkontor. Denna skrift, som speciellt behandlar mindre och medelstora skorstenar, har ställts samman av byggnadsingenjör SBR John Wodlin.

Inledningsvis ges i skriften en översikt över de vanligaste benämningarna samt råd om vad man bör iaktta när en skorsten projekteras, och speciellt påpekar författaren vilka fel man vanligast gör sig skyldig till.

I avsnittet om rökkanaler lämnas bl. a. anvisning om hur sådana beräknas och vilka bestämmelser som gäller beträffande rökkanalsareor och vägg tjocklekar m. m. Dessa bestämmelser har sammanfattats i en tabell.

Av stor betydelse är att skorstenarna får riktiga murförband, och ett antal lösningar på sådana visas i perspektivritningar. Samtidigt påpekas emellertid att denna fråga är under utredning, och för att inte denna skall föregripas har inte de olika förslagen lämplighetsgraderats inbördes. Både enkla och dubbla omslutningsväggar av tegel behandlas.

Ett avsnitt berör frågan om uppläggning av bjälklag på skorstenar, och ett viktigt kapitel är det som behandlar skydd mot överhettning. I

Trävgångs anslutning till skorsten. Illustration ur skriften "Skorstensbygge".

detta redogörs bl. a. för de allra senaste anvisningarna från Byggnadsstyrelsen.

I kapitlet om skorstenshöjd m. m. behandlas gällande bestämmelser och de fakta som dessa baseras på.

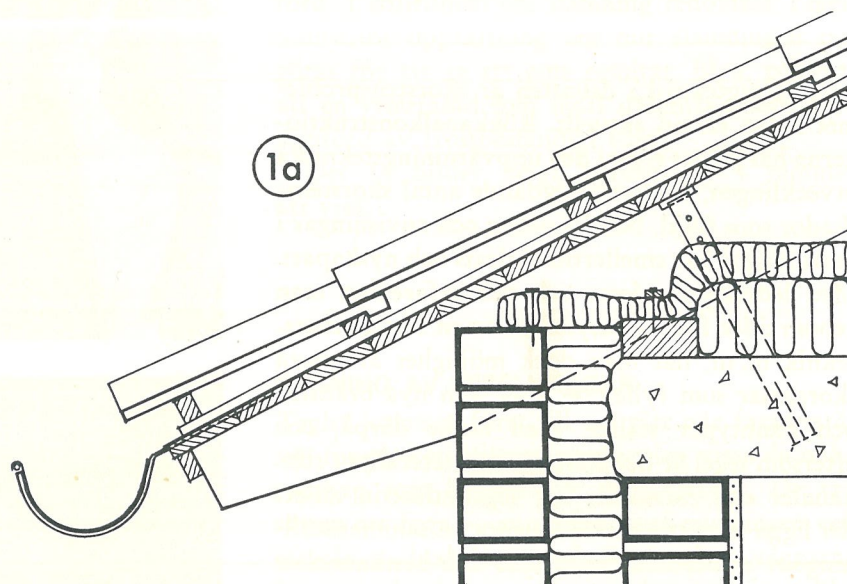
Den sista delen av skriften lämnar anvisningar om materialval och arbetsteknik. Den är indelad efter skorstenens delar från grunden och uppåt, och även här diskuteras förbandsproblemen. Som sammanfattning ges i ett par bilagor exempel på hur en skorstensritning bör utföras. I en bilaga har dessutom förtecknats de ändringsmeddelanden till BABS 1960 som berör skorstenar och rökkanaler.

I skriften "Skorstensbygge" har man sålunda sökt få en överskådlig sammanställning av våra kunskaper om tegelskorstenar. Den berör både de konstruktiva och arbetsmässiga problemen och bör därför vara av intresse för alla kategorier av fackmän.

Skorstensbygge. Teknisk information nr 30 från Tegelindustriens Centralkontor AB, 52 s. 77 ill. Stockholm 1964. Pris kr 8:—.

TEGELKONSTRUKTIONER

2 upplagan nu utkommen

Skrift nr 22 i Tegelindustrins informationsserie har nu kommit ut i en ny upplaga. Anledningen är dels att den gamla, som kom 1959, har tagit slut, dels att det blivit aktuellt att redigera om vissa partier.

I den nya upplagan har en striktare fördelning gjorts mellan innehållet i Tegelkonstruktioner och informationsskrift nr 11 Tekniska data för tegel och tegelkonstruktioner. Nr 22 Tegelkonstruktioner skall i första hand ge upplysningar om hur man praktiskt löser olika detaljer i en konstruktion. Beräkningsgrunderna skall man däremot finna samlade i nr 11 Tekniska data. Därför har kapitlen om vindlaster och armerade tegelskift förts över till nya upplagan av Tekniska data. Avsnittet om pannkanaler och skorstenar har arbetats in i en ny skrift, nr 30 Skorstensbygge, som kommer ut inom kort. Anvisningar om projektering av tegeltak har flyttats till en ny broschyr som håller på att arbetas ut.

En annan väsentlig nyhet är att avsnittet om väggmått arbetats om, så att det stämmer med den

senaste standarden för snickerier och sättet att bestämma vånings- och rumshöjd. I tabeller kan bl. a. vägghöjderna avläsas vid våningshöjderna 27 och 28 moduler vid olika bjälklagstjocklekar och tegelformat.

I anslutning till detta kapitel har införts avsnittet om teglets måttförhållanden, som tidigare fanns i Tekniska data. Därifrån har även överförts avsnittet om murförband.

I övrigt har smärre ändringar gjorts i några av de förslag till principlösningar av detaljkonstruktioner som boken innehåller. Några sammanhörande avsnitt som tidigare varit åtskilda har förts samman.

Den nya upplagan av Teknisk information nr 22, Tegelkonstruktioner, är aktuell och mera överskådlig än den gamla, och den kan verksamt underlätta arbetet för projektörer och byggare och bidra till att de olika byggnadsdetaljerna får ett rationellt och riktigt utförande.

Tegelkonstruktioner, Teknisk information nr 22, 1963. Tegelindustriens Centralkontor AB, Stockholm. Kr 5: —.

AUTOMATION I ÖST OCH VÄST

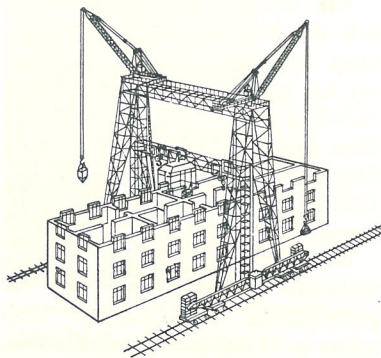

Fig. 1

TEGEL har här nöjet att för den byggande allmänheten presentera två lösningar av problemet hur byggnadsarbetet skall mekaniseras. Både öster och väster om oss har man en viss förkärlek för att vilja vara både först och störst, och för att inte begå någon orättvisa presenterar vi här en rysk och en amerikansk murningsmaskin.

Den ryska (fig. 1) torde ha kommit till först och är utan tvekan störst. Maskinen ser ut som en stor portalkran och enligt uppgift används den för "transporter för montering av färdiga husblock och paneler som kan väga upp till fem ton, för taktäckning, för att slå upp mellanväggar samt till mycket annat arbete. De olika maskinaggregaten träder i aktion på order från manövreringsbordet i maskinhytten. Vid murning av tegelbyggnader lägger maskinen med hjälp av speciella anordningar härför både tegel och bruk helt mekaniskt. Från manövrerings-

bordet i hytten ser tre murare till att maskinen lägger teglet i rätt ordning i de snabbt växande väggarna. Enligt beräkningar kan maskinen bygga ett femvåningshus på 15—16 dagar samt ett panelhus eller hus med färdiga block dubbelt så fort som tidigare. Arbetskostnaderna för själva murningsarbetet sänks också betydligt. Byggnadsmaskinen betjänas av allt som allt 11 personer. Den går på en rälsbana med en hjulbredd av 28 m och en bas på jämnt 10 m. Mäktigheten av alla de installerade maskinerna är 130 kw.

Den amerikanska murningsmaskinen (fig. 2) är betydligt mindre, men det intressanta med den är att den murar kanalväggar. Maskinen rullar på spår av $2\frac{1}{2}$ "-rör, drivs med en 0,5 hk elektrisk motor och murar två raka parallella $\frac{1}{2}$ -stensväggar upp till ca 120 cm höjd. Skall man mura högre måste ställningen med maskinen höjas.

Maskinen sköts av en man, som matar på tegelstenar från förrådet på maskinen. Dess bruksbehållare rymmer bruk för 30 stenar och måste fyllas på var annan minut, eftersom maskinen lägger ut stenarna med en konstant hastighet av 15 per minut. Maskinen kan ställas in för olika fogtjocklekar.

Hur man i praktiken kombinerar maskinarbetet med den manuelle uppmurningen av hörnen, hur man på ett någorlunda enkelt sätt löser problemet att höja ställningarna och rikta in "rälser" i abso-

lut vågläge, hur bruks- och tegelstenstillförseln ordnas, hur man får kramlor och mineralullsmattor på plats mellan halvstensmurarna m.m. lämnas tyvärr inga uppgifter om. Bortsett därifrån är det säkert en mycket bra uppfinning.

Många har grubblat över hur murningsarbetet skall kunna förenklas, men ingen har hittills kommit med en verkligt bra lösning. Man kan kanske tillåta sig att tro att murningen i princip verkligen är en enkel och effektiv byggnadsmetod. Det har ju visat sig att de verkliga rationaliseringsvinsterna har man kunnat göra genom att angripa t.ex. transport- och konstruktionsproblemen. När man försökt "förenkla" murningsprincipen har det snarast lett till en kvalitetssänkning.

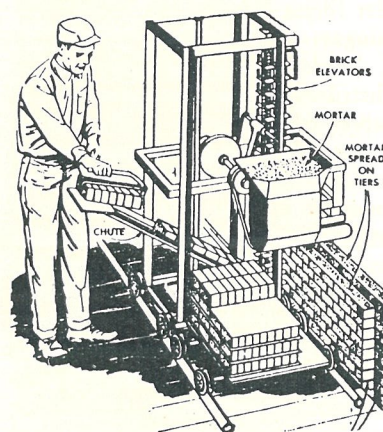
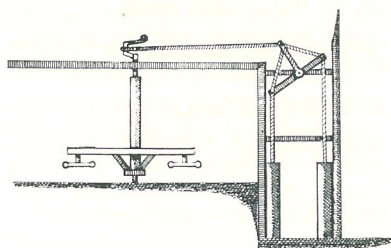

Fig. 2

STENKOL OCH LERA

I den serie skildringar kring Höganäsbolagets och dess föregångares verksamhet, som givits ut av Höganäs-Billesholms Aktiebolag har nu den tredje delen kommit ut. Den behandlar Skånska Stenkolsverket under tiden 1737—1786.

Den nya delen inleds med en artikel om natur och odling inom området för 1700-talets skånska stenkolsarbeten, skriven av fil. dr Mårten Sjöbäck. För det övriga innehållet svarar verkets redaktör, fil. dr Gustaf Clemensson. Han

har bl. a. skrivit om Skånska Stenkolsverkets tillkomst och dess styrelse och direktörer. Även gruvdriften och försäljningen behandlas liksom andra med bolagsdriften sammanhängande problem.

Boken är försedd med många intressanta bilder. Som bilaga finner man också några reproduktioner i färgtryck av gamla gruvkartor, som är "tredimensionella".

Stenkol och lera. Redigerad av fil. dr G. Clemensson, utgiven av Höganäs-Billesholms AB, tryckt hos Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1963.

DAGS ATT TÄCKDIKA

En tegelprodukt vars ekonomiska betydelse man sällan tänker på är

dräneringsröret. Det är en enkel och billig sak som man gräver ned i jorden, och där ligger det helt obemärkt och tjänar pengar åt oss i det tysta.

Klimat- och jordartsförhållandena är i vårt land sådana att större delen av åkerjorden är beroende av någon form av dränering. Av landets hela åkerareal om 3,4 milj. ha uppskattar man att 1,1 milj. ha är täckdikad. Ännu finns alltså stora arealer som behöver täckdikas.

Den högggradiga mekaniseringen av jordbruket ställer nu större krav på dräneringen, eftersom tyngre maskiner kommer till an-

vändning allt senare på hösten, när markerna blir blötare. Är inte dräneringen fullgod kan marken inte bära redskapen och skörden förfars.

Att dränera är att investera, och det betyder att man måste satsa lite pengar för att få igen mycket pengar. Varför man skall täckdika och hur man skall finansiera detta arbete berättas om i en liten skrift DAGS ATT TÄCKDIKA?, som givits ut av sparbankerna.

Broschyren kan erhållas från närmaste sparbank eller från Tegelindustrins Centralkontor, som måste ta 35 öre i betalning för den.

BYGGFORSKNINGEN

Informationsfolket på Byggforskningen släpper med jämna mellanrum ut nya skrifter i de mest skiftande byggtekniska ämnen. Skrifterna sänds till fackpressen åtföljda av korta sammandrag av innehållet. Här följer ett par sådana; det första handlar om kulvertledning:

"Kulvertledningar för värmedistribution får för varje år allt större betydelse för värmeförsörjningen, dels genom tillkomsten av kommunala värmeverk, dels genom att nya bostadsområden ofta värms upp från gemensamma värmecentraler. Värmeförlusterna från dessa kulvertledningar beräknas teoretiskt till blott några få procent av den årligen distribuerade värmemängden, men många har ansett att förlusterna i verkligheten är mångdubbelt större.

I avsikt att klarlägga förluster-
nas verkliga storlek har Byggforskningen i samarbete med HSB under två års tid utfört mätningar vid åtta för ändamålet speciellt byggda provkulvertar. Handling 42 från Byggforskningen lämnar en fullständig redogörelse för dessa försök. Provkulvertarnas konstruktion beskrivs utförligt, liksom mätmetodiken och provens utförande. Mätresultaten diskuteras och jämförs med på teoretisk väg beräknade värmeförluster. Metoden för den teoretiska beräkningen redovisas även. Kulvertförlusterna vid olika typer av bostadsbebyggelse beräknas, och slutligen lämnas några praktiska synpunk-

ter på val av kulvertkonstruktioner.

Undersökningen visar att de uppmätta förlusterna väl stämde överens med de teoretiskt beräknade, men också att olämpliga och felaktigt utförda kulvertkonstruktioner kan leda till mycket stora värmeförluster."

Det andra handlar om hållfasthet hos lergrunder:

"Vid stabilitetsberäkningar för slänter eller schakter i lera, då låga värden på säkerheten mot skred måste accepteras, uppstår bland annat frågan om hur representativa de i geotekniska utlåtanden angivna skärhållfasthetsvärdena är.

Rapport 88 från Byggforskningen redovisar resultatet av en undersökning av hållfasthetsspridningen i ett antal 'ostörda' lerprover. Även spridningen av sensitivitetsvärdena redovisas. Skärhållfastheten har bestämts genom konprov.

Resultatet av undersökningen visar att också i prover som ger intryck av att vara homogena, kan relativa standardavvikelsen för det aritmetiska mediet av den 'odränerade skärhållfastheten' vara av storleksordningen 5 procent. Det är därför vid val av låga värden på säkerhetsfaktorn nödvändigt att ta hänsyn till statistiskt påvisbara avvikelser från ett vid laboratorieundersökningen erhållet medelvärde på skärhållfastheten."

En tredje skrift behandlar solinstrålning. Den har författats av

docent Gunnar Pleijel och utgivits posthumt.

"Stark uppvärmning av rum på grund av solinstrålning genom stora fönster och otillräckliga skydd mot denna strålning har på senare tid påtalats i olika sammanhang. Inom Byggforskningen har problemet aktualiserats i samband med utredningar om skolbelysning. Som ett led i detta arbete presenteras i rapport 94 enkla tabeller över solinstrålning genom fönster, vilka avser att utgöra underlag för bedömning av fönster från uppvärm-

Tabellerna gäller för breddgrader mellan 56 och 68°N. För olika klockslag och årstider anges strålningen från solen mot horisontal yta och mot vertikala ytor med orientering i olika väderstreck, jämte transmitterad strålning genom fönster med dubbla glas. Även tabeller för strålning från himlen återges, så att totala värmeinstrålningen kan beräknas."

Rapporten innehåller också en komplett förteckning över docent Pleijels skrifter.

Carlsson, Sten och Eneborg, Ingmar: *Värmeförluster från kulvertledningar*.

Handling 42. Stockholm 1963. 83 s. Ill. Kr 15:— (exkl. oms.).

Pusch, Roland: *Variationer hos standardlerprovers hållfasthetsdata*. Rapport 88. Stockholm 1963. 16 s. Ill. Kr 7:— (exkl. oms.).

Pleijel, Gunnar: *Solinstrålning genom fönster i norra, mellersta och södra Sverige*. Rapport 94. Stockholm 1963. 97 s. Ill. Kr 12:— (exkl. oms.).

Rekvireras från AB Svensk Byggtjänst, Kungsgatan 32, Stockholm C.

HAL I DROTTNINGENS TORN

En av de mera kända tegelbyggnaderna i London är Queen's Tower i South Kensington. Det uppfördes till drottning Viktorias 50-årsjubileum 1893. Det var från början omgivet och stött av andra byggnader på tre sidor, men dessa har nu rivits för att ge plats åt en utbyggnad av the Imperial College of Science and Technology.

För att kunna bedöma om man skulle vara tvungen att riva även tornet måste man skaffa sig viss kunskap om stabiliteten i byggnadens konstruktion. Detta gjorde man genom att taga ut borrhövar ur grunden och murarna på olika höjder. Dessa var på sina håll 4,2 m tjocka, och så högt som 60 m över marken har man funnit kompakta tegelmurar som är 1,8 m tjocka.

Det var inte lätt att ta sig igenom detta hårda tegelmurverk, men som framgår av bilden här invid lyckades man genom att använda en borrhövar besatt med naturliga diamanter.

Det var inte lätt att ta sig igenom detta hårda tegelmurverk, men som framgår av bilden här invid lyckades man genom att använda en borrhövar besatt med naturliga diamanter.

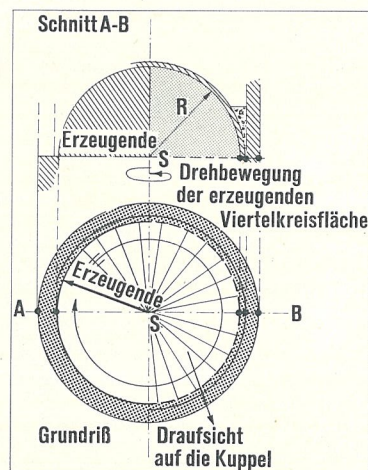
ARBETSBLAD FÖR TEGELMURNING

Den tyska tegelindustriföreningen ger liksom den svenska ut en serie anvisningar om hur tegel skall användas på bästa sätt. Eftersom vi bygger på annat sätt och efter andra normer än tyskarna kan deras "arbetsblad" inte utan vidare utnyttjas här i Sverige. Den del av arbetsbladen som har nummer 6 kan dock ha ett visst intresse för oss. Det är sällan som vi nu murar konstfärdiga valv och andra fineser, och det är inte många som vet hur sådant murverk skall konstrueras och muras. I arbetsblad nr 6 visas hur man murar runda fönsteröppningar och rosettfönster och ges exempel på mönstermurning i gavelspetsar. Det till omfattningen största avsnittet behandlar konstruktion och murning av olika slags valv såsom tunnvalv och kryssvalv och olika varianter av dessa.

Med åskådliga ritningar visas hur valv och mallar konstrueras, hur stenarna huggs och förbanden läggs. Dessa illustrationer kompletteras och förtydligas av fotografier av färdiga valv.

Med åskådliga ritningar visas hur valv och mallar konstrueras, hur stenarna huggs och förbanden läggs. Dessa illustrationer kompletteras och förtydligas av fotografier av färdiga valv.

I texten beskrivs med tysk grundlighet hur konstruktionerna utförs, och den som vill bygga sig ett valv har en utomordentlig hjälp av skriften.

Ziegel: Arbeitsblätter nr 6, utgiven av Bundesverband der Deutschen Ziegelindustrie.

SMÅHUS 1963

— HUS ÄR SÅ OLIKA
— OCH KOSTAR SÅ OLIKA.

Skriften "SMÅHUS 1963" är den tredje i en serie utgiven av Länsparbanken Stockholm som en sammanfattning av föredragen och diskussionerna vid de av sparbanken hittills vart tredje år anordnade småhuskonferenserna.

Vid dessa konferenser träffas kommunalmän, byggföretagare, sparbanksmän och andra som re-

presenterar småhusproduktionens intressen för att diskutera framför allt småhusbyggandets tekniskt-administrativa problem, vilka tyvärr alltför ofta förbises i småhusdebatten.

Vid 1963 års konferens har kostnadsutvecklingen på småhussidan varit ett genomgående tema. Problemet har ingående analyserats ur olika aspekter. Det är också en väsentlig fråga, därest man avser att bredda småhusboendet.

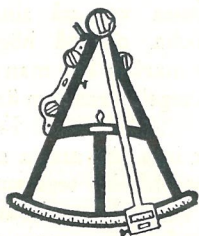
Skriften omfattar 224 sidor med ett rikt och belysande bildmaterial. Som bilagor till skriften finns formulär till ett upphandlingsprogram för en gruppbebyggelse av småhus jämte stadgar och servitutsavtal för gemensamhetsanläggningar. Dessa formulär bör bli av värde för alla som avser att exploatera mark för småhusbebyggelse.

Skriften innehåller en hel del av värde, även för konsumenterna.

I boken ingår följande artiklar: Småhusens andel i den totala bostadsproduktionen, av docent Lennart Holm, Miljömässiga synpunkter på stadsplanläggningen, av professor C. F. Ahlberg, Betingelserna för småhusbyggandet i Stor-Stockholmsregionen, av civilingenjör Börge Algers, Kommunernas roll i småhusproduktionen, av generaldirektör Sixten Larsson, Några synpunkter på fastighetsbildningen vid gruppbebyggelse av småhus, av överingenjör Helmer Wallner, Praktiskt administrativa synpunkter på stadsplanläggningen, av fastighetsingenjör Bert Häggelöv, Småhusets tomkostnad jämförd med flerfamiljshusets, av civilingenjör Anders Christenson, Gruppbebyggelsens teknik, av civilingenjör Max Broman, samt Småhusens produktionskostnader, av bankdirektör Roald Wallberg.

Småhus 1963, utgiven av Länsparbanken Stockholm, Stockholm 1963.

KULTURHISTORISKA BYGGNADSMINNEN AV TEGEL

Det gamla posthuset och den gamla kasernen i Grisslehamn, båda tegelhus, har avporträtterats i en nyligen utkommen bok, som berättar om dessa och andra byggnader som har anknytning till den gamla postföringen över Ålands Hav. Den byggnadshistoriskt intresserade kan läsa om husens arkitektur och konstruktion, som illustrerats med uppmättningsritningar och fotografier. Särskilt det gamla posthuset, som uppfördes 1755 och ritats av Carl Fredrik Adelcrantz har ett visst arkitek-

toniskt intresse utöver det rent kulturhistoriska.

För den som är intresserad av skärgård och sjöfart kan det vara lika intressant att läsa kapitlen om postföringens och Grisslehamns historia och gångna tiders sommarliv i skärgården. Boken är rikt illustrerad med fotografier och teckningar i färg och svartvitt, en del helt unika.

Naucér, J.: *Byn som kom med posten*. Naucér, Fack, Stockholm 26. Stockholm 1963. Kr 23:75 (exkl. oms.).

BYGG IV

Tredje upplagan av handboken BYGG består av 9 huvuddelar fördelade på 6 band. Indelning och numrering är utförd enligt samma grunder som i tidigare upplagor.

Huvuddel 6 "Husbyggnadsteknik" innehåller nu 35 kapitel som omfattar 860 sidor mot tidigare 28 kapitel om 520 sidor och består av följande avdelningar:

- 61 "Allmänna tekniska frågor" (värmeisolering, fukt, akustik, belysning och brandskydd)
- 62 "Allmänna husbyggnadstekniska synpunkter"
- 63 "Byggnadsdelar"
- 64 "Elementbyggnadsteknik"
- 65 "VVS-installationer"
- 66 "Elektriska installationer"

Avd. 62 "Allmänna husbyggnadstekniska synpunkter" med 6 kapitel rörande byggnadsstommen, byggsador, underhåll, äldre husbyggnadsteknik och småhusbyggnader är ny så när som på kapitlet "Byggnadsstommen". En allmän översikt över husbyggnadstekniska frågor i alla band av BYGG återfinns i kap. 621:21. Avd. 64 "Elementbyggnadsteknik" med kapitlen "Allmän elementbyggnadsteknik", "Byggnadselement", "Elementbyggda småhus", "Elementbyggda flerfamiljshus" samt "Elementbyggda industribyggnader m.m." är helt nyttillkommen. Övriga kapitel är helt moderniserade och väsentligt utökade. Tabeller har införts över de nya bredflänsbalkarna enligt Euronorm.

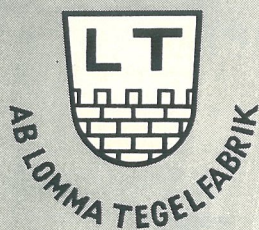
Bandet är försett med utförligt alfabetiskt register och detaljerad innehållsförteckning. För att un-

derlätta uppslagning har sidhänvisningar till resp. avdelningar införts på försättsbladet. Litteraturhänvisningarna har utökats och läsarna beredes härigenom större möjlighet att studera sådana frågor som av utrymmesskäl ej kan

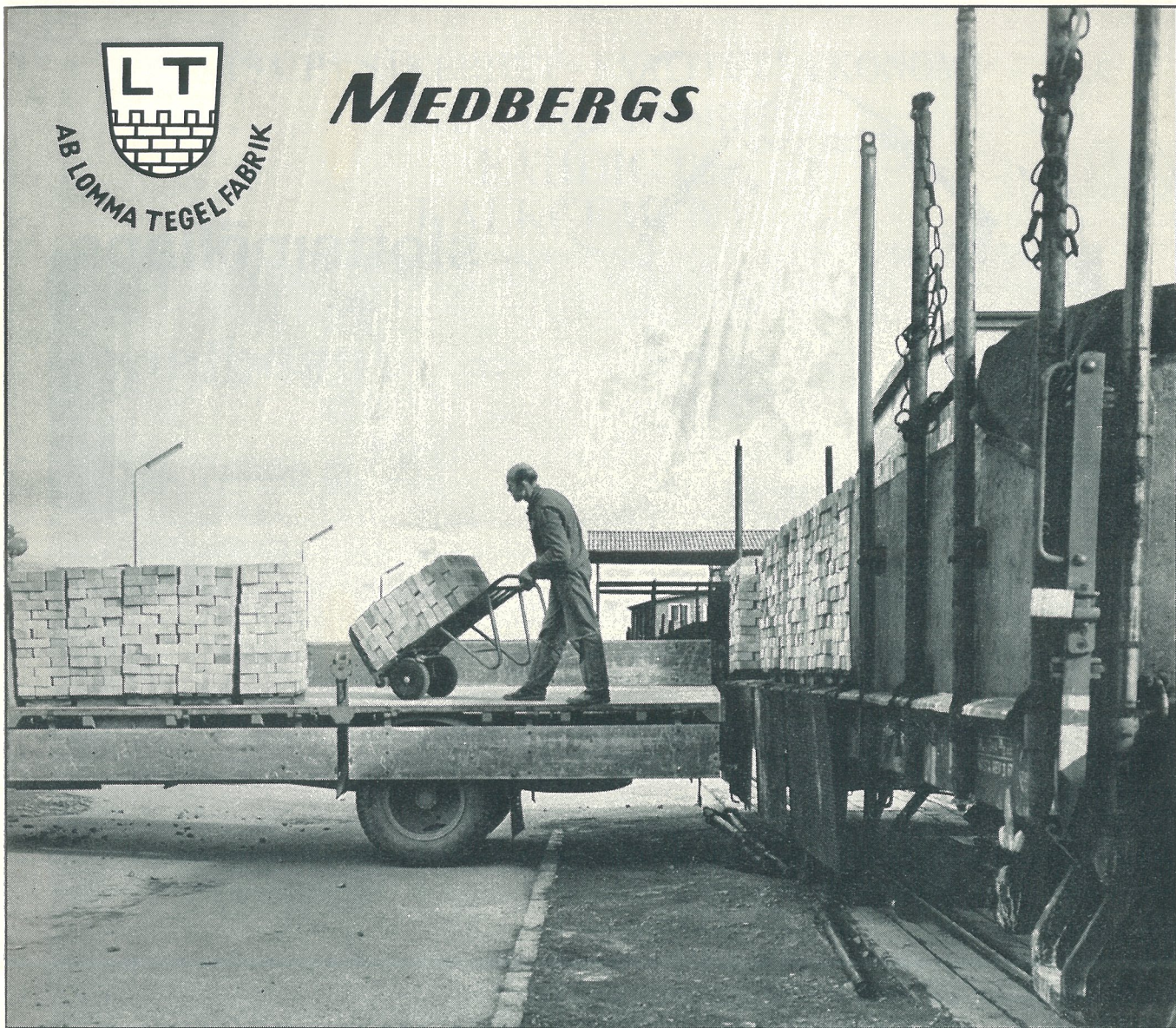
behandlas i handboken.

BYGG. Handbok för hus-, väg- och vattenbyggnad. 3:e uppl. Band IV. Huvuddel 6 "Husbyggnadsteknik". Huvudredaktörer: Börge Algers och Wilhelm Tell. AB Byggmästarens Förlag. Stockholm 1964. 927 s. Kr 125:—.

MEDBERGS

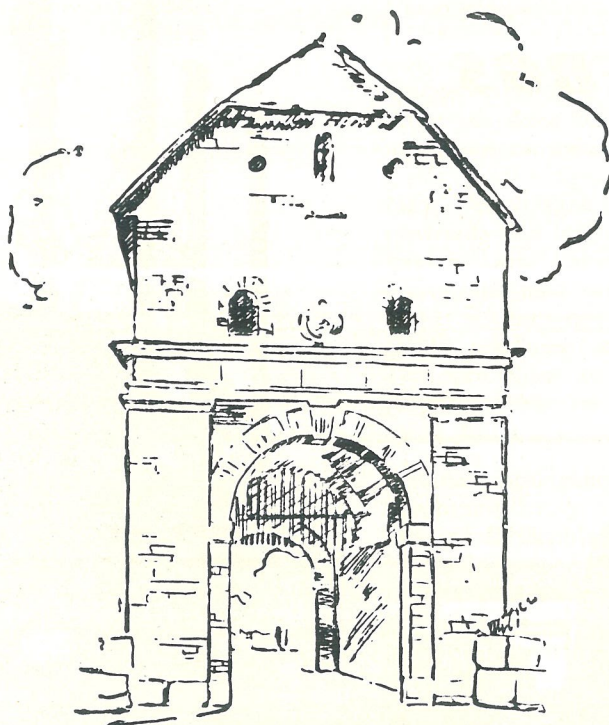
Säkra tegeltransporter från bruk till bygge - tack vare SJ

Pall-lastat tegel på järnväg är rätta sättet, säger disponent H. Gustafsson vid Lomma tegelfabrik. För längre transporter anlitar vi SJ och med goda erfarenheter. Järnvägen ger oss flera fördelar. Eftersom vi disponerar järnvägsvagnarna hela dagen, kan vi lasta i jämn takt från egna bilar. Tegelpallarna ligger säkert och stadigt på järnvägsvagnarna, som tar drygt 28 ton. Vi använder de särskilda tegelpallarna, som är avpassade för en normal tegelbörda, och vi får vid varje transport genast tompallar i utbyte av SJ. När vi före 1957 lastade allt tegel löst — tegel för tegel — var godsskadorna rätt betydande. Numera oroar vi oss inte för omlastningar, teglet går på pall direkt från oss på bruket ända fram till väggen, som skall muras. Även mottagarsidan har upptäckt fördelarna med tegeltransporter på järnväg.

— SJ:s pallservice fungerar till stor belåtenhet för oss, säger disponent Jean Medberg J:r i Borås, en av landets större grossister i branschen. Vi beställer teglet och SJ tar hand om transporten från början till slut, ända ut till bygget. SJ håller kontakt med verkmästarna och kör ut teglet med lagom stora bilar, som lätt tar sig fram på de ofta trånga byggplatserna. Debiteringar och krediteringar för pallarna liksom pallreturerna sköter SJ åt oss enkelt och smidigt. Genom pallastningen får vi nu det ömtåliga teglet utan skador. Vårt lagertegel och andra byggnadsvaror lossar vi när det passar oss från spåret, som går in till lagret. På detta sätt har vi fått gården fri för våra kunders bilar, samtidigt som vi vunnit värdefullt lagerutrymme. Vi har nu en lugn och säker transportrutin och nöjda kunder — tack vare SJ.

**allt större och bättre
transportresurser**

Norre Port i Halmstad
byggd med Slottsmöllans tegel år 1605

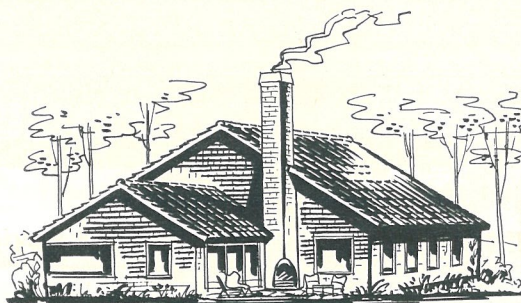
slottsmöllans fasadtegel

står sig genom sekler

slottsmöllans tegelbruk

Halmstad

Tel. 035/180 54

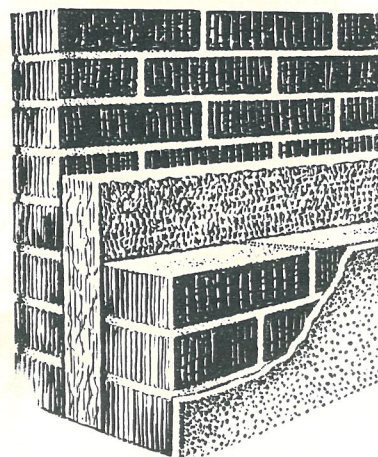
BYGG VARMT, VACKERT OCH UNDERHÅLLSFRITT

Vi levererar:

- Fasadtegel i olika ytbehandlingar
- Murtegel i olika dimensioner
- Taktegel 1- och 2-kupigt
- Dräneringsrör 2" - 8"
- Armerade tegelskift
- Tegelbjälklag

TEGEL

använt i kanalväggen ger
följande fördelar:
underhållsfri fasad
god bränsleekonomi
bättre inomhusklimat
lägsta årskostnader

TEGELKONTORET I SKÖVDE

Rådhusgatan 1 — Telefon (0500) 158 73, 150 73

VI TEGEL 1 — 1964

SATSA PÅ SÄKERHET - KVALITET - EKONOMI
SATSA BRUKET MED
FÄRDIGT
KALKCEMENT

KC

KC för murbruk

KC 11 - för murbruk klass B

KC 21 - för murbruk klass C
och D

KC för putsbruk

Bästa smidighet och arbet-
barhet

Bästa tekniska resultat, även
vid kall och fuktig väderlek

Bästa ekonomi genom stort
bruksutbyte

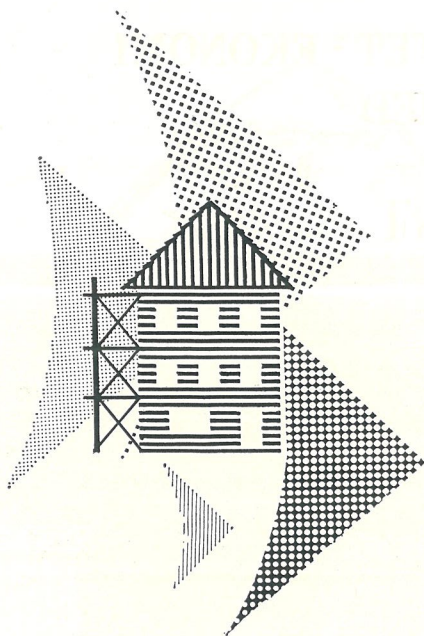
För södra Sverige och västkusten:

CALCIUM • CEMENTA • KARTA & OAXEN

Malmö - Hans Michelsensg. 2 - tel. 733 70 / Malmö - Stockholm - Göteborg

För mellersta och norra Sverige:

Stockholm 1 - Norr Mälarstrand 22 - tel. 22 21 40

FASADTEGEL

MURTEGEL

TAKTEGEL

DRÄNERINGSRÖR

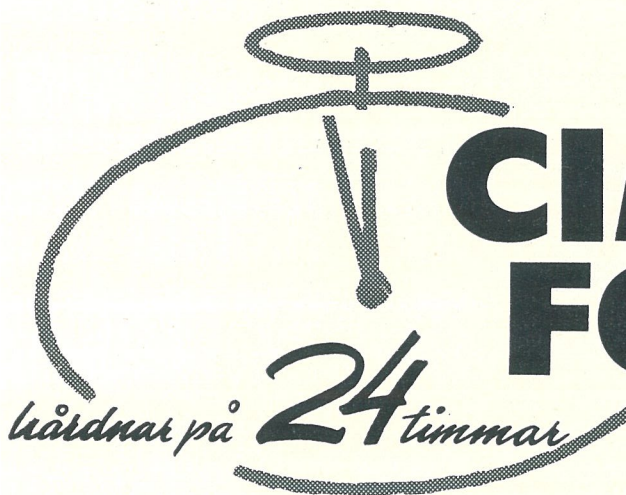
ROMA TEGELBJÄLKLAG

ARMERADE TEGELSKIFT

Från

VÄRNAMO TEGELBRUKS AB

Huvudkontor: Värnamo. Tel. 0370/117 00 • Tegelbruk i Värnamo, Hulta och Töreboda

aluminatcement

CIMENT FONDU

**SNABB
ELDFAST
VÄRMEISOLERANDE
KORROSIONSBESTÄNDIG**

CIMENT FONDU är en synnerligen snabbhårdnande aluminatcement för bränskande betonggjutning eller reparationer av golv, körbanor, ugnar, rökgaskanaler, skorstenar, maskinfundament m. m. Stabil vid temperaturer upp till 1350° C.

Alag ballastmaterial med Ciment Fondu aluminatcement ger slitstark, korrosionsbeständig och upp till 1200° C eldfast betong med hög tryckhållfasthet ca 1000 kg/cm² till golv, körbanor och andra hårt utsatta konstruktioner.

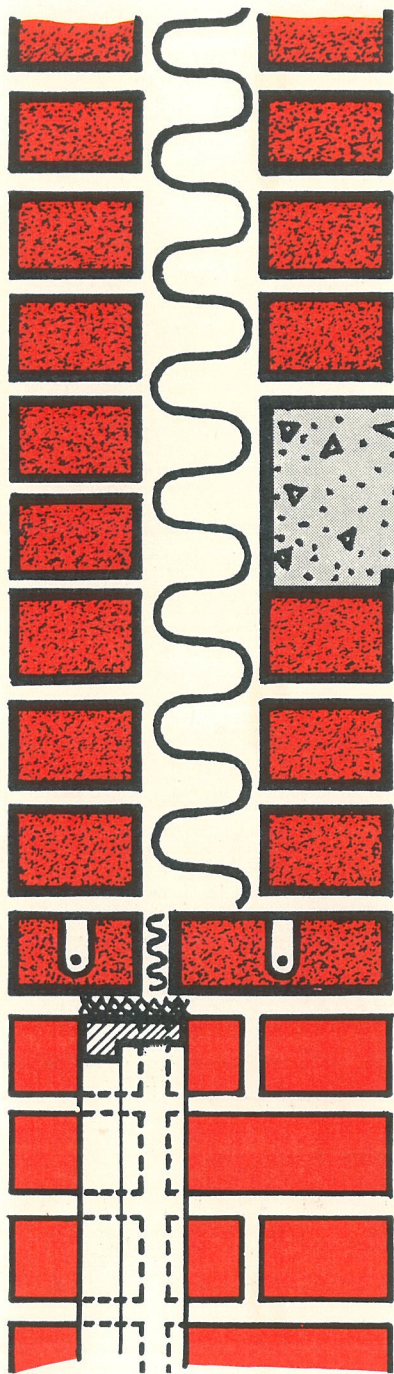
Kalciumaluminatcementen SECAR 250 rekommenderas för temperaturer mellan 1100 och 1800° C. SECAR 250 är liksom CIMENT FONDU snabbhårdnande och ger högsta hållfasthet vid dessa temperaturer utan särskild torkning eller förbränning.

— begär fullständiga data och anvisningar från —

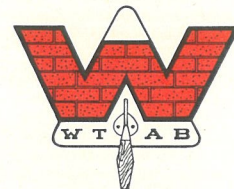

Stockholm 16, tel. 08/23 26 00

Distriktsombud: Larsson, Seaton & Co AB, Göteborg 1, tel. 031/17 16 80
Skånska Tegelförsäljnings AB, Malmö 1, tel. 040/733 70

**FÖRENKLA
FÖRBÄTTRA
FÖRBILLIGA**
tegelbyggandet med

**FÖRSPÄNDA
← ARMERADE
TEGELSKIFT**

Oberoende av tegelsort och fabrikat kan Ni alltid erhålla tegelskift med förspänd armering till Edert bygge.

Vidtala Eder tegelleverantör eller kontakta oss för ytterligare information.

Broschyr och prislista kan rekvireras från oss eller från de flesta mellansvenska tegelbruk och större byggmaterialaffärer.

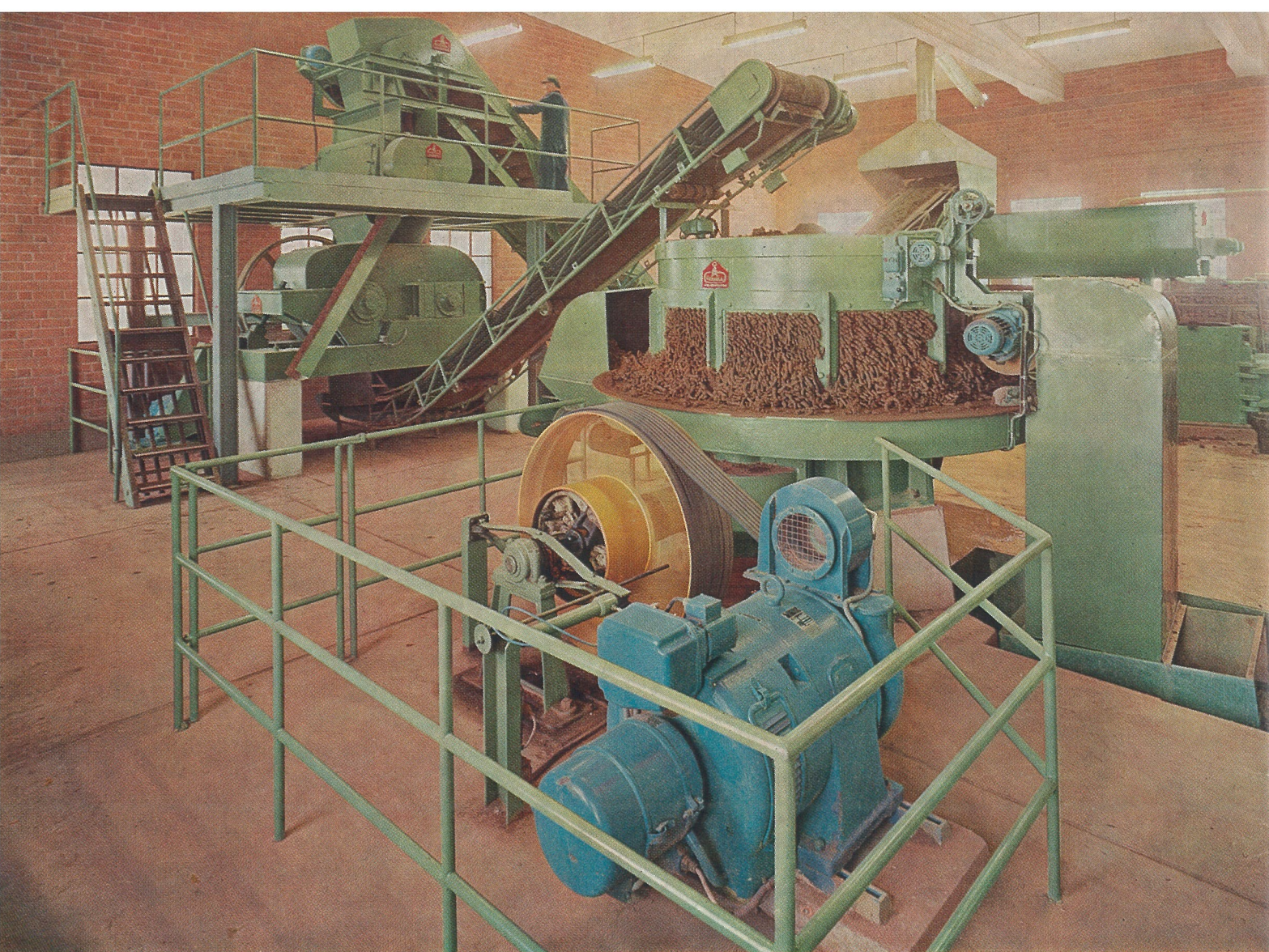
För teknisk information:

Box 9, Sköldinge, Telefon Flen 0157/502 07

WALLA-TEGEL
AKTIEBOLAG

BOX 13, VALLA

TEL. 0150/600 32, 603 38

Interiör från Weberöds Nya Tegelbruks AB

SVEDALA

MASKINER FÖR MODERNA TEGELBRUK

Vårt tillverknings- och försäljningsprogram omfattar modern och arbetsbesparande utrustning för alla avsnitt i tegelframställningen, från grävning av leran till den färdiga produkten. Drag nytta av vår 70-åriga erfarenhet på detta område som ledande företag.

GRUNDAT 1882

AB ÅBJÖRN ANDERSON

Stockholm • Göteborg • Falköping • Falun • Piteå

R-45 3. 9. 63.

lita på björnstarka SVEDALA-maskiner